

## Mistr Jodo – Alejandro Jodorowsky na Světě knihy

Chilsko-francouzský komiksový tvůrce, filmař, spisovatel a mág Alejandro Jodorowsky je neskutečně vitální muž. Ve svých devadesáti letech v rámci knižního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy přednášel hodinu a půl vestoje před pěknými pár stovkami nadšených posluchačů – esoteriků, filmových maniaků, komiksových nadšenců i teatrologů chovajících vřelou náklonnost k surrealismu. Kdyby byl Jodorowsky soka, letadla by vinou jeho chrlení nelétala celá desetiletí. Na letošní Svět knihy mimochodem i díky věhlasu této legendy mnoha uměleckých žánrů zavítalo přes 50 000 návštěvníků.

V životě se „Jodo“ stihl věnovat prakticky všem formám umění od výrazového tance přes pantomimu, odkud se přesunul k divadlu, hraní, režirování, filmu, psaní, textování písní a komiksovým scénářům. Kde se jeho láska k umění, které podle něj léčí duši, vzala?

„V dětství jsem totiž neměl moc kamarádů,“ bere to Mistr pěkně zešířena. „V žilách mi koluje ruská a židovská krev. Má matka byla výsledkem znásilnění; jejím otcem byl kozák, jenž v Rusku pronásledoval Židy. Měla krásné blond vlasy a bláznivě modré oči, světlou pleť. Pro ostatní v chilské vesničce byla monstrem. A já byl po ní.“

Dodejme, že „výsledkem znásilnění“ je také sám Jodorowsky, ale o tom tentokrát nemluvil. Přece jen jde o skoro sto let staré události.

Od dětství četl všechno, co se mu dostalo pod ruku; tedy kromě politických spisů, politikům nevěřil nikdy. V nedělních přílohách novin se poprvé setkal s komiksy. Princ Valiant a Pe-

pek námořník pro něj byli stejně důležití jako tradiční romány. „A pak se objevil Will Eisner. Ten nepsal jen nekonečné seriály do novin; přišel s tím, že komiks má mít začátek a konec. Ovlivnil mě nejvíce ze všech při práci na *Incalu*, *Metabaronech* a dalších. Každou knihu, ač ze stejného vesmíru, i díky němu píšou jako uzavřený román.“ Po Eisnerovi prý začal číst středověkého židovského filozofa Maimonida a věnovat se kabale.

„Světlu nevládnou politici, ale průmysl. I náboženství je byznys a taky státy jako Čína nebo USA stojí výhradně na obchodu. Svobodní jsou pouze umělci a lidé duchovně založení, ale i to má svoje úskalí – ego.“ Bojuje s egem i sám Jodo?

„Samozřejmě. A ten boj jsem už vybojoval, vždyť je mi devadesát!“

### Svobodu na Netflixu nenajdete

Tady je čas na další historku z jeho života. Během knižního veletrhu v Mexiku (Ciudad de México) se uondaný Jodorowsky posadí pod velký plakát nesmírně populárního Paula Coelho, který je zde také hostem. Uplyne pár minut a už se k němu trousí první smělec s knihami: „Jste to vy?“ – „Jsem!“ Dál vám to musí být jasné. Dlouhatánská fronta a Jodorowsky se přes hodinu podepisuje jako kolega Coelho. Dle vlastních slov si to tehdy moc užil. Nábor brazilské superhvězdy Paula Coelho neznáme, ale lepší historku o egu abyste pohledali.

„Od ega se musíte osvobodit stejně jako od rodiny a národnosti,“ tvrdí v intencích své slavné psychomagie Jodo. „Jsem to, co jsem, ne to, co po mně chce moje ego. Až když se osvobodíte a uvědomíte si, že jste sice

**pokračování na str. 12**

## OBSAH

Mistr Jodo na Světě knihy	1	Časem s vědou – květen	22
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	O Kultuře a kulturách	23
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou – červen	24
Lukáš Vavrečka: Mesopotamis	7	Křídla slávy	25
S ruskými na večné časy	9	Poslední Avengers smírují sci-fi	
Úvahy Ursuly Le Guinové	11	a fantasy s tím dnešním	26
David Nedoma, Kristýna Benediktová		Zápis z Jarní Porady Čs. Fandomu	
Rakev pro Antonii	13	v ČR, 27. 4. 2019	27
Hrdina z šedé zóny	17	BBcon/Parcon 2019 – festival fanúšikov	
Královna Tearlingu	18	sci-fi, fantasy, hororu, filmu, hier	
Gustav Meyrink: Černá koule	19	a technologií už 19. – 20. 7. 2019	28
Mikal Hem: Jak se stát diktátorem	20	Stopařův průvodce po galaxii jazyků	28



# Čtenářův průvodce po Interkomu

## K obsahu tohoto čísla

Pozornější čtenáři si již jistě povšimli, že tento Interkom je o čtyři strany kratší než obvykle. Rád bych se zachoval gentlemansky a vzal celou vinu na sebe a choroby, které mě v uplynulých dvou měsících postihly, leč závazek k pravdě je důležitější, Interkom je kratší, protože jeho přispěvatelé zlenivěli. Netýká se to ani tolik těch pravidelných jejichž jména najdete ve sloupci vpravo, jako spíše oněch občasných, kteří když uveřejní něco zajímavého v efemerních ale platících tiskovinách, posílají pak text i do Interkomu, aby se stal součástí paměti fanouškovské obce...

Opravdu pozorný čtenář si pak na straně 18 všiml, že recenzujeme první díl trilogie o Tearlingu, i když už jsme v Interkomu 10-11/2018 pojednali díl druhý. V příštím čísle totiž zveřejníme velmi podrobný rozklad celé trilogie a recenze prvního dílu by vám mohla chybět...

V Bulváru zmiňuji vzpomínku na povídku z knihy Černá koule, a hle náš recenzent Jára Mikovec o knize nedávno referoval, takovou náhodu nejde nevyužít, nepřehlédněte stranu 19.

Uprostřed čísla najdete dvojlist s dokončením komiksu *Rakev pro Antonii*, podle scénáře Davida Nedomy jej nakreslila Kristýna Benediktová.

Ivan Adamovič na straně 26 rozebírá poslední Avengers, a zprostředkovává pohled do hlubin progresivistického pohledu na svět.

Bulvár je poněkud kratší, má dobrodružství se tentokrát odehrávala převážně v lékařských ordinacích a hlavně v čekárnách.

**Zdeněk Rampas**



## NEJVĚŠÍ FESTIVAL NEPOČÍTAČOVÝCH HER

18. – 21. 7. 2019 v Pardubicích



# interkom

## INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 5-6/2019 (326)

### Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,  
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: [zrampas@gmail.com](mailto:zrampas@gmail.com)

<http://interkom.vecnost.cz>

### Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

### Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

### Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

### Autoři tohoto čísla

Ivan Adamovič, Kris Benediktová,  
Ivo Fencel, Filip Gotfrid, Jiří Grunt,  
Zuzana Hloušková, Petr Holan,  
František Houdek, Richard Klíčník,  
Daniela Kovářová, Jára Mikovec,  
David Nedoma, Zdeněk Rampas

### Fotografie

Jan Hloušek, Richard Klíčník,  
Zdeněk Rampas, Pepa Vašát

### Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt,  
Jan Haberle, Pavel Kavánek,  
Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla  
byla dne 25. 6. 2019

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

# Hvězdný bulvár

## Odposlechnuto

Příští německé volby budou možná soubojem těchto jmen: Thorsten Schäfer-Gümbel vs. Annegret Kramp-Karrenbauer. Mezinárodní unie hlasatelů zpráv by měla ostře protestovat.

**Jarmik**

Digitalizací chaosu vznikne jen digitalizovaný chaos.

**Petr Koubský o digitalizaci české státní správy**

Každý koná vědomě ve svůj prospěch a nevědomě ve prospěch těch, kteří mají lepší informace.

**NYX**

Myslím, že zodpovědnost našeho obyvatelstva je na dobré úrovni. Teď jsem viděl na Hlavním nádraží dva chlápky, jak se sami očkovali...

**Ministr zdravotnictví**

Gender v češtině opravdu značně nadřazuje muže nad ženy, posuďte: Je TEN život, ale TA smrt. TEN zisk, ale TA daň. TEN den strávený v hospodě u piva, ale TA práce. A navíc TEN chlást, ale TA kocovina.

Chlap ve školce: „Dobrý den, přišel jsem si po dítě.“

„A které?“

„A není to jedno? Stejně vám ho zase zítra ráno přivedu...“

Na holčičím potlachu: – Dám si na Facebook status, že jsem v komplikovaném vztahu.

– Kvantová fyzika je komplikovaná, ty jsi jen děvka!

◆ ◆ ◆

## Jarní porada SFK v Březové

● 26.-27.dubna jedeme s Pagim, Jiřinou Vorlovou a Dárečkem na Jarní poradu českých SF klubů. Stejně jako loni a předloni se konala u Franty Moravce na terase, zahradě a hlavní sobotní jednání pak v kuchyni mezi snídání a obědem.

Páteční večer jsme strávili u ohniště, protože Pavel Mikuláščík, jako nejmladší měl přijet až v sobotu, staral se o oheň

senior Franta. Obvyklou pohodu ještě vylepšila naložená panenka obalená slaninou (a to celé pak v alobalu), kterou vyrobil, přivezl a v ohništi upekl Dáreček.

V sobotu vedle Pavla Mikuláščíka přijeli ještě Pepa Vašát, Standa Otava a Pavel Kavánek z mosteckého klubu. Probrali jsme, kde se sejdeme příště, odhlasovali Ludvíka a českou část Mloka, podali zprávy o hospodaření a činnosti (viz. strana xxx), vypili spoustu vína a nacpali se dobrotami od Moravcůých i těmi dovezenými... A za rok se těšíme zase.

Večer doma jsem nechtěl hned spát a kouknul jsem na film *Král Charles III*, taková politická alternativka, jak by to vypadalo, kdyby se králem stal Charles. Celé to bylo trochu divné, asi že nápad, který unese divadelní hru nemusí být dostatečný pro film. Charles rozpustí parlament, když tento chce omezit svobodu slova (film je z roku 2017) a všichni ho pak zradí, protože dost nepochopil, že král je tu už jen na podepisování a aby se lid mohl těšit na roztomilé následníky. Já si z toho vzal jen to, že stávající vévodkyně jsou živým dokladem toho, že princové by si neměli brát vnučky nádeníků, ty jsou pak příliš ambiciózní, neměli šest set let na to, aby jim královský hermélín zevšedněl.

● 2. května se scházím s Jakubem Němečkem pro balíček *Proč číst fantasy* od UKLG pro zájemce z Klímovského kroužku a pak cestou do Regenta zastavím ve sklepním antikvariátu v Rumunské, kde jsem objevil výpravné vydání *Sakury ve vichřici*, třeba potěší nějakého japanofila. U Regent asi nic zajímavého, pamatuji si, že jejich hovězí steak byl jak houzev.

● 3. května fasuju v Jalně Interkomy.

● 5. května se u nás zastavil Jarda Olša, jr., rýsuje se kniha k 30. výročí diplomatických vztahů Korejskou republikou.

● 6. května jedu s Vilmou do Hradce Králové, cestou se zastavuji v Čáslavské, abych tam nechal Interkomy a knihy pro Honzu Vaňka, jr. Chtěl jsem dát řeč s Filipem a Tomem, ale byl tam jejich šéf Jirka Pavlovský a zrovna s nimi řešil vylepšování obchodu, vypadalo to, že se někde doslechl o metodě kreativní destrukce.

Ve čtyři jsem už čekal na Skalce, až se pro mě zastaví Vilma. Další půl hodiny jsme se vyplétali z Prahy a ve čtvrt na šest jsme byli na dvoře růžového domu, kde sídlí kávérna ClubCafé Pessoa, v které se schází čtenářský kroužek vedený Helenou







mě nějak nenapadá, že bych změnil způsob života, jen už trochu raději děle spím.

Pak jsem natrefil na Richarda Podaného, Janu Jůzlovou, a Petra Kotrleho, dali jsme řeč o životě a Akademii, já si nemohl vynachválit pohodu Velethu, když nemusím myslet na scénář a bedny sošek.

Vydržel jsem ještě na Martinem Šustem výborně vedenou besedu s překladateli, obzvláště mě zaujala svérázná Daniela Orlando.

● 12. května vyrazím na poslední den Světa knihy, zatímco před hlavním

Révay. Následující beseda byla v leccm obvyklá, Vilma, Hlouškovi a já jsme tvořili přesnou polovinu účastníků, ale zbývající členové čtenářského kroužku měli velmi načteno, kladli inteligentní dotazy a přinesli si k podpisu neskutečné hromady knih. Dověděli jsme se, že šestý díl Mycelia už je „skoro“ hotový a bude asi tak 2x silnější než pátý (a ten má 488 stran).

Beseda se protáhla přes dvacátou hodinu, ale v Šatlavě nás přesto laskavě přijali a opatřili vynikající večeří, škoda, že Vilma nemohla pít, a já abych cestu neprospal, jsem se odbyl jen steakem... i když příště asi mangovou panna cottu s bílou čokoládou neoslyším.

Když jsem se okolo jedné dostal domů, Vilma mě přes celé město dopravila až před dům, vlastně za dům, v rádiu Libor Dvořák mluvil s Leonidem Křížkem o Nikulinovi a jeho knize v První linii.

● 7. května ve firmě Lawi zase vymysleli jak ještě více zmechanizovat výrobu dressů, takže budu chvíli programovat, to jsem zvědav, kdy vyjde další Interkom.

## Knižní veletrh

● 11. května se před Veletržním palácem scházím s Honzou Vaňkem, jr., samozřejmě na mě číhal na zastávce tramvaje, kde jsme se minuli. Pak jsem se prodral na pohostinný stánek XB-1, kde JWP a jeho banda prodávali své knihy, a byl tam i Jarda Olša, jr. Pocekal jsem se Sašou Rusevským a dověděl se, že Vlado Ríšovi pár dní před jeho jubileem požár zničil polovinu bytu. Vyhořel kvůli baterce dronu, ještě nás s tou elektromobilitou čekají veselé časy.

Pak mě vyhledal Franta Moravec, se kterým jsme šli ke stánek Pavla Čecha, kde si zrovna nechávala popopisovat knihy koreanistka Jolanka, které jsem nesl na ukázkou nátisk Made in Korea II. Pak jsem zašel na kus řeči k Dokořánům, Zdeněk Kárník uvažuje o důchodu, zapomněl jsem se ho zeptat, co pak chce dělat,

vchodem čekám na Vilmu, z nedostatku jiné zábavy poslouchám besedu ve stánku EU, kde přítomný spisovatel rozvažuje, zda má ještě smysl psát, když na zemi za dvacet let nebude ani živáčka...

Pak potkávám Iva Fencle, který mě seznamuje se svým nakladatelem, koupím si knihu Stopařův průvodce po galaxii jazyků a chvíli popovídám s Danielou Kovářovou na jejíž pořad jsem vlastně přišel. Ale po něm už bylo docela pozdě a tak jsem s Aničkou Šochovou vydali k našim domovům.

● 14. května dopoledne konzultujeme výměnu plynového kotle, dlouho jsme báдали jak do sklepa bez odtoku vody instalovat kondenzační kotel, o němž nám instalatři tvrdili, že jen takové jsou dnes EU povolené. Odpoledne navštívím Argo kvůli nějakým korekturám, není mi úplně dobře, ale i tak jsme s Richardem příjemně poklábosili. Nicméně následovala večerní návštěva pohotovosti ve Střešovické nemocnici a týdenní pobyt tamtéž.

● 15. května si užívám první den na kapačkách, které mi nasadili na podrážděnou slinivku. Dnes mi také přidělili nového spolutrpičího, Tomáše Lojka, autora několika povídkových knih.

Mezitím se doma Michaela, sama o frholích (francouzských holích) stará o špatně pohyblivého otce a zařizuje výměnu plynového kotle v domě.



Já beta-dočítám druhý díl Války memů Richarda Šusta, pomohlo by o třetinu zkrátit, ale to se mělo udělat už s prvním dílem a teď by to nebylo vyvážené, a nutná je opravdu pečlivá redakce, to ale Brokylon obvykle zvládá docela dobře.

Pak jsem ve čtečce objevil zajímavé pojednání o Petru Chelčickém, které jsem prokládal povídkami z Kočasu a četbou vybraných čísel z knihy *Neuvěřitelná čísla profesora Stewarta*.

Přišlo mi, že v Chelčického době měla protipapežská strana hodně podobného s islámem, velmi podobný byl vztah věřícího k bohu, snad jen s tím rozdílem, že Kristus nabízí vzájemnou lásku a bůh pouštních loupežníků žádá bezpodmínečnou poslušnost (pro efektivitu tlupy samozřejmě nezbytnou). A zatímco se muslimové podřezávají kvůli velmi praktické věci, tedy kdo by měl správně jejich tlupě vládnout, v době husitské často hořely hranice kvůli tomu, jak moc je Kristus přítomen v hostii.

● **20. května** jsem se spíše přeplavil, než dojel z nemocnice domů. Hodinu potom přestalo pršet a vysvitlo intenzivní květnové slunce. Vygoogloval jsem si svého pobratima v utrpení Tomáše Lojka. A hledme, i jeho stihl neúnavný Ivo Fencel recenzovat. Doháním nemocniční izolaci poslechem ČRo Plus a v nějakém předvolebním povídání o fake news jsem zaslechl, že FB nemá problém s mazáním lživých příspěvků, ale necítí se být oprávněn rozhodovat o tom, co je pravda. Na to odpověděl přítomný aktivista Jakub Kalenský, že řešení je přece jednoduché, stačilo by se zeptat nějaké nezávislovky, která se tím zabývá, třeba té jeho (jak prostinké je uvažování těchto lidí).

I jinak si připadám jak v té anekdotě, kdy se Hitler vrátí do naší současnosti a nemůže poznat svět, kde Židé válčí, Němci kšeftují (a Britové mluví urdu nebo tak něco). Teď abych ještě přidal, že Francouzi se nepodělali při prvním zadupání, a dali cenu Alanovi Delonovi, i když progresivní avantgarda nedokáže rozdýchat jeho názory. Rád bych za to Frantíky pochválil, ale obávám se, že je k té odvaze přiměl jen jejich antiamerikanismus, kdyby MeToo vynalezla Merklová, Delon by už dávno bručel...

● **24. května** se po úřadování na FF UK pak se vracím na Staroměstské náměstí, ale nedá se projít, ulice je ucpání panikařícími dětmi z církve svaté Gréty (celým jménem Greta Tintin Eleonora Ernman Thunbergová).

Kdyby ta děcka nebyla tak zoufale nevzdělaná, napadlo by je možná, že dnes oplakávané alpské ledovce tu asi nejsou odjakživa, když tudy Hanibal prošel se slony, nebo kdyby si přečetli něco o Nizozemské revoluci ve druhé polovině 16. století, dověděli by se, že tehdy v malé době ledové zamrzaly nizozemské přístavy. Ale to bych po nich mohl chtít i aby se na své vzpoury podívali zvnějšku a aby třeba zjistili, že nesnesitelnost puberťáků je genetická vychytávka, která má zajistit, aby je dospělí odehnali co nejdále od stáda a tím se jejich geny šířily prostorově a zmenšila se možnost příbuzenské plemenitby.

Nakonec jsem se dostal, kam třeba a okolo třetí jsem byl na

zamini v kanclu Jardy Olši, jr., kam se s malým zpožděním dopravili i Korejci, abychom dohodli výrobu knihy.

● **26. května** tu máme Eurovolby. Naši čačti bojovníci proti fake news zjistili, že desinformační weby kupodivu nijak nezvýšili svou aktivitu... Připomenulo mi to povídku Gustava Meyrinka *Dobyť Sarajeva*, kde černohorští záškodníci v noci tajně opravovali poškozené kabely, aby vojsko ani na chvíli nebylo bez spojení s rakouským generálním štábem a Vídní.

● **30. května** okolo poledne se ozvala Vilma zkrušovaná večírkovým abstákem, tak hned jeden svolala na zítřek.

Já si U Regenta užívám diety, ale nakonec jsem vybral kombinaci masa a přílohy, která mi snad neublížila. Povídám si s Richardem Šustou o jeho románu, který jsem betadočetl v nemocnici. Nakonec jsem zjistil, že si tu Jiřina zapomněla brýle, teď abych 14 dní myslel na to, že jí je mám zase donést.

● **31. května** máme zase funkční kotel ústředního topení a na teplou vodu. A kupodivu opět atmosférický, přestože většina zainteresovaných odborníků tvrdila, že EU již povoluje jen ty kondenzační. Skutečnost je ale taková, že povolené jsou i klasické atmosférické ohříváče, jen musí být skoro stejně efektivní jako ty kondenzační, a takové umí vyrobit jen v Německu, a samozřejmě jsou o trochu dražší.

Odpoledne večírek u Klímových, malý pro skalní jádro, takřka rodinný, Viktor přečetl povídku Michela Fabera: *Někdy prostě prší*. Faber to prostě umí, píše tak, že vám pomalu odhaluje tajemství, po malých kouscích servíruje střípky příběhu, ale vybrané tak, že zároveň buduje atmosféru, ve které je vlastně řečeno skoro vše, aby nakonec jednou větou do sebe zapadly všechny narážky a znezúčastněného posluchače jste se stali svědky tragedie.

● **6. června** dorazím v předstihu do RUR, Tom už byl pryč, ale ukázali se všichni tři Honzové.

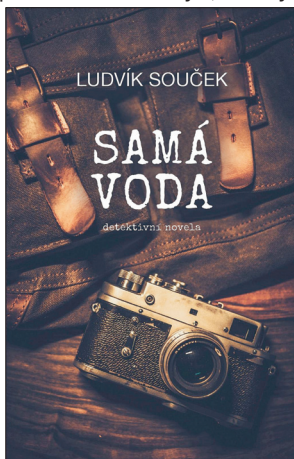
Na NYXu jsem se dověděl o dvou SF od mainstreamových autorů, po své přednášce viz minulé číslo, se chci podívat, zda mé závěry platí i na ně, mám na mysli knihy Štěpán Kučera: Projekt Gilgameš a David Zábranský: Logoz.

Bidlo sondoval, kde se dá v okolí slušně najíst, jeho matka si na zahradě uhnala zápal plic, a tak je bez večeri.

● **5. června** jsem před polednem vyrazil na echo srdce. Jako obvykle jsem ztrávil v čekárně dvě hodiny a vlastní vyšetření také nebylo krátké, takže jsem domů dorazil jen několik minut před Honzou Kašparem, který si přijel pro dotisk své knihy „Sojuz na vlastní kůži“.

● **6. června** jsem se v Čáslavské zastavil pro nescifistického Součka „Samá voda“, první knižní vydání, předtím vyšel snad jen časopisecky, doufal jsem, že tam najdu víc z pozdního Součka, v první polovině to tak i bylo, ale závěr knihy má význam spíše pro literární archeologii, ten Souček, kterého jsme hlitali, je tam jen v náznacích, ale ty se utápějí v poplatnosti době vzniku příběhu.

Pak jsem zajel za Monikou do Tritonu ohledně nějakých Mí-



šiných korektur a také pro své vydání Gateway, podle kterého se sázelo Argo/Tritonské vydání. Monika jej nemohla najít, tak jsme to nechali na příště a když jsem byl v polovině cesty k tramvaji, tak mě dohnala, že si knihu pečlivě schovala, aby mi ji neztratila, až ji pak sama nenašla ☺

Pak jsem se vydal do Argo, jak jsem vystoupil, začalo pršet, nabral jsem recenzní výtisky, dověděl jsem se, že podle nějaké Karikovi knížky byl natočen film a je to (slovenská) událost a vyrazili jsme s Richardem do vzrůstajícího deště. Richard nemohl pochopit, že z úhlu pohledu, kterým sleduji a hodnotím českou literaturu, nevidím velký rozdíl mezi Haklem a Urbanem. Prozradil mi, že od doby, co se věnuje masírování, mu narostli svaly, ale aby mi pomohl s těžkou taškou ho nenapadlo.

● **7. června** slaví v Malešickém mikropivovaru Martin Klíma padesátiny. Ten, aby se hosté nezdržovali jen ve svých přátelsko-sociálních bublinách, vymyslel užasnou konverzační hru s odznaky a hracími kartami, ale protože se kvůli kapele, která se snažila zasloužit si svůj výdělek, lidé navzájem stejně neslyšeli, tak se místo konverzace věnovali raději konzumaci.

I já se slinivkovou dietou jsem našel rybu, mořského vlka, která mi udělala jen dobře. A co se sladkostí týče také jsem se neomezoval.

Honza Vaněk, jr. si přinesl jmenovku jako na con, škoda, že nás ostatní to nenapadlo. Navíc o Martinovi držel skvělou řeč u narážení sudu, úplné Stáčení temného piva. :)

Jolana v rozkošném slamáčku dorazila s dvojčaty, rovněž Sargo a později i Jára, tomu jsem vyprávěl jak mě znovu oslovil Vějdělkův Návrat z ráje. Jára si jej hned přečetl, ale bohužel sehnal jen po roce 90 přepracované vydání, které si myslím není tak dobré.

● **9. června** na mě dolehla nějaká chřipka donesená asi z Malešic. Snad je to má obvyklá třidenní.

● **11. června** je to už tak úmorné, že jdu za felčarkou, a mám na týden antibiotika.

● **14. června** se pokouším aktivovat platební kartu u Airbank (I banku můžete mít rádi :-). Vyšlo to asi na deset obrazovek od klepnutí na knoflík Ukázat PIN, to že chtějí znovu heslo, kterým jsem se přihlásil, jsem vzal jako běžnou PC paranoiou, pak mě požádali, abych měl kartu u sebe a přesvědčil se, že tomu tak je, buď jsem špatně četl nebo to tam nebylo, ale že u sebe mám mít i mobil, jsem zjistil, že mi na něj přišel pin k pinu.

● **20. června** Prima Cool začala opět opakovat Teorii velkého třesku od začátku, počítáte nekdo, kolikátá je to repríza?

● **22. června** mi ilustrátorka Kristýna posílá obrázky k vědě a hanba mi nedá, abych nezačal pracovat na tomto Interkomu :-). Ted' půjde o to, zda jste v podivném květnu poslali dost příspěvků, aby to vydalo na pořádné číslo.

● **25. června** se u nás zastavil Martin Gilar, právě vyšlo další knižní vydání jeho zpráv o současné Americe.

Odpoledne konečně vyrážím pro foťák deponovaný od Martinových narozenin u Vilmy. Vilma s Martinem jsou na dovolené, tak se tam sejdu se Sančou Fülle, která dělá společnost Vilemině.

**Zdeněk Rampas**

## Středověká Hra o trůny jako současná lekce práva

Skončil seriál Hra o trůny a my, kteří jsme ho s nadšením každé pondělí sledovali, budeme další měsíce přemýšlet o jeho silných momentech a myšlenkách, jež nejdražší filmová série nesla. Někdo si jeho význam zjednoduší na krvavé boje o trůn, sex, zradu a manipulaci, pro mě však posledním dílem vyvrcholilo podobenství spravedlnosti.

Podobně jako v našem dnešním světě, i v seriálu o ni větší na postav usilovala. Odehrával se ve středověkých reáliích fiktivní planety s lehké fantastickými prvky a divákům ukazoval, co ví každý absolvent právnické fakulty – totiž že pojetí „oko za oko“ je cestou do pekel.

Královské rody bojovaly mezi sebou a proti sobě o moc i v rámci odplaty za staré křivdy a vzít život bylo stejně jednoduché jako dnes urazit jiného na sociální síti. Seriál svým posledním dílem ukázal, že volání po spravedlnosti neuspokojí krevní msta, protože ta vyvolá jen její další pokračování. Ukojení touhy po ní však nepřinese ani dostatek samotného práva, protože právo často bývá příliš slabé a bezzubé. Nevrátí život, nepřinese úlevu, neznamena úspěch. S plnými ústy práva a spravedlnosti totiž toužíme po odplatě, po pomstě, po zničení protivníka a po vítězství.

Hledání filmové spravedlnosti skončilo mírem, o němž snila většina postav seriálového světa, ačkoliv konec příběhu nebyl ani náhodou koncem šťastným. Ale tak už to v životě i v dobrém příběhu bývá, protože šťastné konce mají jen pohádky a romantické filmy. A dobrý příběh je nezbytným předpokladem nejen filmové tvorby, ale i úspěšného vládnutí a politiky, jak na samém konci posledního dílu konstatoval můj oblíbený hrdina Tyrion Lannister. Jeho moudré a vtipné komentáře byly jedním z důvodů, proč jsem seriál sledovala. Mírovou dohodu zhodnotil slovy: „Z výsledku nebyl nikdo příliš nadšen, takže jsme asi nejspíš zvolili dobré řešení.“

S právem a hledáním spravedlnosti souvisí ještě jeden moment, totiž výtčky svědomí postav, které ublížily, zabily, zradily nebo jinak uškodily. Pro některé k neunesení, pro jiné k odčinění. Sebereflexe vlastních skutků je kritériem, jež hraje roli i v našem systému hledání spravedlnosti. A dobré filmové příběhy se mohou klidně odehrávat na cizích planetách, v jiných dobách, s draky a ledovými příšerami, a přesto nebudou ničím jiným než odrazem naší reality. I když se v nich ubližuje, intrikuje, souloží a vraždí. Nebo tím spíš. **Daniela Kovářová**

### Odposlechnuto

Komentář pod článkem *Zahraniční imámové budou muset prokázat znalost naší řeči, plánuje německá vláda:*

I zahraniční imám si může přečísti Mein Kampf v originále!

### Retrovtip

Lenin měl pravdu, socialismus se ukázal jako éra elektřiny: Do práce se chodí s odporem, na plat se čeká s napětím a dotknout se vedení je zakázáno!



## Lukáš Vavrečka: Mesopotamis – Město ciferníků

Osobně mě těší postupná rehabilitace 19. století. Principy jako figurálnost v malířství, ornament v designu, realismus v románu, intimita v sexu, rozumnost v etice nebo víra v náboženství byly zavřeny možná z pochopitelných důvodů, ale rozhodně příliš radikálně: s nimi se ve světě žije mnohem lépe. Ovšem těch sto let odlišné zkušenosti není možné odestát. Eklectismus, který se objevil, když se moderna vyčerpala, dal vzniknout pozoruhodným dílům, která nám to, co vnímáme jako ztracenou slávu 19. století, dokázala neobvyklým způsobem na chvíli oživit. Když si někdo přečte, vezmeme klasický příklad, komiks *Liga výjimečných* Alana Moora, může snadno získat dojem, že se můžeme vrátit zpět na rozcestí, kde jsme chybně odbočili. Něco podobného ovšem funguje jen díky velmi křehké rovnováze nastolené autorem, který dokáže hluboké znalosti spojit s výborným dramatickým citem. Mnohem častěji proto *steampunk* maskuje nedospělost.

Nebo přinejmenším nedostatek odvahy projevit osobnost v situaci, kdy téměř neexistují žádné vnitřně hodnotné a současně společensky uznávané formy, jak být dospělým. Ovšem rozmach politického aktivismu (který slavně a statečně bojuje jen v bitvách dávno vyhraných), sociálních subkultur (kde člověk může najít schválení parciálního stylu života bez nutnosti konfrontovat se s nezávislou realitou) nebo zábav jako převlékání se do kostýmů (což je vlastně nárok být bez rizika výjimečný: chovat se nekonformním způsobem beztrestně, protože za něj bude souzen někdo jiný) ve mně vzbuzuje podezření, zda mnozí moji mladší současníci vůbec něco jako osobnost mají nebo zda po ní alespoň touží.

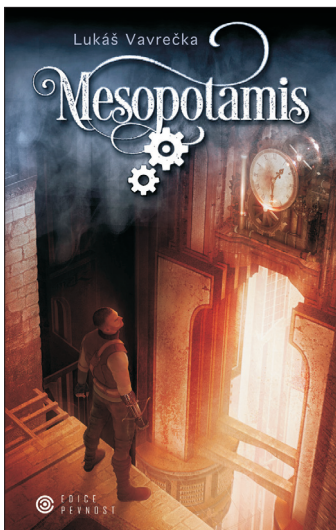
Kniha Lukáše Vavrečky se vrací do doby páry, avšak moderní zkušenosti se nezíká. Proto ten dlouhý úvod: aby bylo jasné, jak moc to doceňuji. *Steampunk* sklouzává díky své historizující estetice ke kýči velmi snadno, ale jeho hlavním problémem bývá specifická ahistoričnost, s kterou používá prvky různých dob. Buď k sobě dává prvky, které se sice hodí k sobě, ale jsou příliš jednostranně vybrané, takže evokují falešnou představu společnosti bez reálné dynamiky. Nebo se naopak snaží dynamiku, kterou realistická lidská společnost ke svému fungování potřebuje, postihnout, ale používají k tomu prvky natolik chaoticky nesourodé, že je výsledek podobně falešný, protože nemá žádnou rozumnou vnitřní identitu.

V podobných záležitostech projevuje Lukáš Vavrečka mnohem lepší cit, i když – co se vnější absurdity jeho světa týče – rozhodně zábrany netrpí. Po nějaké té globální katastrofě, jak už to tak bývá, se lidé vzchopili a rozhodli se, jak už to tak bývá, že to zkusí znovu a lépe. Usadili se někde mezi řekami Euphrat a Tigris, svoje obrovské město racionálně naplánovali a zařekli se, že nebudou používat techniku pokročilejší než me-

chanické stroje poháněné párou. Protože jednou zařítou zkušenost je těžké odestát, existuje podzemí, které nelegálně vyrábí a používá přístroje založené na elektřině. A jednoho z okrajových technologických disidentů odhalí a začnou pronásledovat, čímž se kvalifikuje na hlavního hrdinu knihy. Po patřičně dramatických událostech, jak už to tak bývá, pronikne až do samotného centra vlády, aby zjistil, zda se skutečně věci mají jinak, než se zdá, a podílel se, jak už to tak bývá, na rozhodnutí, které zásadně ovlivní budoucnost celé společnosti. Toto anekdotické představení knihy uvádím proto, aby bylo možné pochopit, jak se v textu setkávají dvě dosti odlišné literární roviny.

První z nich je poměrně intelektuální hra s podobou nového světa. Autor vzal celkem absurdní úvodní nápad, kterým je město založené na metafoře hodin, a se zaujetím a důsledností ho rozvinul. Obrazné rysy utopického města, které představují filosofii jeho ideového založení, převádí do zajímavých konkrétních podob, které zajišťují praktické fungování celé megapole. Důmyslně vymyšlená doprava umožňuje příběhu, aby nás nenásilně seznámil se správním uspořádáním města a postupně odhaloval jeho historii. To vše na pozadí dlouhé řady nevtrivních kulturních narážek pro vzdělanější čtenáře a zajímavých postřehů o tom, jak by po nějaké době mohla vypadat sociální stratifikace nově založené, po všech stránkách nesourodé komunity. Celá tato hra ovšem není jen svévolná autorova zábava, dokonce to není ani pouhá ornamentálně přebujelá dekorace pro vlastní příběh. Rozvíjením výchozí metafory pro uspořádání dobré společnosti lze totiž nakonec ukázat, že velmi podobná struktura může odpovídat i společnosti totalitní. Specifický rozdíl mezi nimi je přitom na úrovni metafory samotné delikátní a vůbec není snadné ho popsat. Z tohoto hlediska bych se *Mesopotamis* nezdráhal zařadit do nevelké, ale úctyhodné tradice evropské symbolické fantastiky, vzpomeňme namátkou třeba na *Taromancii* Charlese Dobzynského.

Na druhou stranu ovšem podobné uměle stanovené sociální reality obvykle slouží potřebám románů psychologických. Autoři vystaví postavy nepřírozeným situacím, aby zkoumali, jak v nich jako lidé zareagují. Lukáš Vavrečka ovšem píše plnohodnotný dobrodružný, ba dokonce přímo žánrový příběh. A pustí se do toho s neobyčejnou literární dovedností, zvláště co se dynamiky týče. Stupňování napětí, časové posuny a retrospektivy, lokální peripetie a dílčí pointy, to všechno zřetelně převyšuje styl, jaký bych u české dobrodružné fantastiky očekával; skoro by se chtělo říci, že převyšuje i úroveň, který podobný příběh potřebuje. Má totiž stylisticky všechno pevně v rukách a svoje kousky předvádí na úrovni – cítíme sice, že je to všechno spíše racionální manipulace, ale protože autora ne-



ní snadné přichytit při nějaké chybě, nedá se mu to tak docela vyčítat. Trochu překvapivě zůstává jen to, že se se zmíněným ideovým zázemím a podobnou literární obratností rozhodně napsat dokonale konvenční příběh.

Podobné rozpětí – od intelektuální konstrukce na jedné straně a žánrového klišé na straně druhé – svádí k parodii, protože příliš výstřední neobvyklost je obtížné vnímat jako věrohodnou skutečnost. Nejjasněji se to ukazuje na některých stereotypích, třeba na tom, že dnešní čtenář si žádá alespoň jednu erotickou scénu. Jedna ze slečen si tedy z ničeho nic obleče korzet a hnedka víme, na co se můžeme těšit. Zpočátku jsem si myslel, že absurdní obraz korzetu v post-apokalyptické Mezopotámii je jemný autorův výsměch pubertálním očekáváním, ale pokračujeme se vši vážností. Hlavní hrdina poodhalí temnou stránku své osobnosti a skutečně se dočkáme pečlivě odměřeně, tedy vkusně krátké dávky žhavého sexu. Podobný motiv v příběhu nijak zvlášť nepotřebujeme, postavám na hloubce rovněž příliš nedodá, ale protože bychom podobnou peripetii mohli postrádat, autor nám ji úslužně připraví. Trochu to vulgarizují, ale není to nijak ojedinělý postup, vlastně by se chtělo říci, že je to postup obvyklý: příběh je ve svém základu založen na stereotypích. Přičemž si nemyslím, že jde o neumětlost, ale považuji to za autorův záměr nebo alespoň jeho vědomou metodu.

Z literárního hlediska mi proto přišlo fascinující, jak dokonale se Lukáš Vavrečkovi podařilo zůstat vážný, ani jednou nevypadnout z role. I když jsem se dost snažil, nedokázal jsem v textu objevit ani lehký stín autorovy ironie. Po celou dobu je zcela korektní, naprosto *nikdy* do děje nebo jeho hodnocení nevstupuje se svým názorem. Prvky vznešené i pokleslé rozvíjí se stejným úsilím, zaujetím a obratností. To na jednu stranu knize pomáhá, protože i ve vypjatých závěrečných částech, kdy mnoho autorů svůj boj o konzistenci knihy prohrává, si *Mesopotamis* udržuje atmosféru, z které se jí podaří nevybočit, takže po formální stránce lze i vyústění příběhu považovat za zdařilé. Protože je však složeno z prvků, které jsou samy o sobě banální, být velmi invenčně rozvedené, není věcně úplně uspokojivé, protože je obyčejné. Na to, v jak vypjatě fiktivním světě jsme se v knize pohybovali, připomíná její závěr příliš historii. To lze jistě vykládat vstřícně, jako přechod od utopie k realitě, ale mně se spíše zdá, že je to na druhou stranu daň za neochotu autora se více angažovat. Protože zůstává odtažitý, nedokáže nás úplně přesvědčit, aby nám na jeho světě záleželo – a ten pak nemá hloubku dostatečnou k tomu, aby umožnila závěr přesahující součet prvků v příběhu přítomných.

Závěr knihy je zajímavý i z hlediska žánru, protože příběh vlastně žádný přirozený závěr nenabízí. Psychologickému románu, ke kterému by se rekvizity nejvíce hodily, se autor důsledně vyhýbá. Žánr anti-utopie, ke kterému by nejspíš přirozeně směřoval děj, nedostačoval pravděpodobně proto, že se autor rozhodl pro jasné pozitivní vyústění, které by čtenáře nezatěžovalo. *Steampunk*, na jehož podhoubí kniha vyrostla, je založený na spíše statické vizuální představě, takže žádné ustálené dramatické konvence nemá: nejspíše by závěr mohl souviset s nějakým technologickým zvratem, ale to je zrovna pr-

vek, který byl zužitkován v průběhu zápletky. Při pozorném čtení lze proto ke konci knihy přeci jen zaznamenat jistou drobnou změnu v atmosféře. Vyústění připomíná postupy – a dokonce i některými rekvizitami – knihy Julese Verna. Ty jsou dokonce z literárního hlediska do značné míry kompatibilní (však také *steampunku* nezřídka padají za oběť), takže žánrová výpůjčka působí organicky a šev téměř není vidět. Ale je to jiný možný pohled na jistou proměnu, ke které v závěru dochází: od velmi konkrétního děje ve velmi symbolických kulisách, který je typický pro většinu knihy, k odtažitějšímu ale realističtějšímu shrnutí, co autorův svět čeká dále.

Z předchozích postřehů je asi jasné, že knihu jsem si užil spíše jako zajímavý a svěbytný experiment. Ukazuje, čeho všeho je možné dosáhnout jen zvládnutím literární techniky. Tedy bez toho, co porůznu označujeme jako „inspiration“, jen tím, co autor dokáže „vymyslet“. A *Mesopotamis* stojí za přečtení, protože takto lze zvládnout překvapivě hodně. Ale na výsledku se stejně pozná, že mu něco chybí, rozeznáme, že celek byl „jen“ racionálně zkonstruován. A autor to nezastírá, vlastně by se dalo říci, že to zcela otevřeně přiznává. Jeho město je založeno na metafoře hodin a snad nic není v naší kultuře větším archetypem dění holého a čistě mechanického, než je obraz hodin. Dovolil bych si proto skončit osobní poznámkou. Už jsem od Lukáše Vavrečky četl několik různorodých a zdařilých knih: sbírku poezie, detektivku, povídky ze života, kapitoly z knihy psané šesti autory. Můžu veřejně dosvědčit, že všechna tato cvičení ze stylistiky zvládl autor s přehledem na výbornou, takže byla radost pozorovat ho při práci. Přál bych si proto, aby už konečně sebral odvahu a napsal skutečný román. Moc rád bych si ho totiž přečetl.

**Jiří Grunt**

*Lukáš Vavrečka: Mesopotamis – Město ciferníků, Epoque, 2018, 266 str. 199 Kč*

### Hokejové odposlechnuto

Je smutné, že Slovinci jedou ze svého mistrovství tak brzo domů, ale zase to nemají daleko.

Potká Kanad'an Němce.

Kanad'an: S kým dneska hrajete?

Němec: S Čechama.

Kanad'an: To je náhoda, my s nima hrajeme v sobotu.

Vzhledem k cenám v obchodech je i bramborová medaile nad zlato.

### Staré pravdy v novém kabátě

Softvérová dokumentace je jako sex, když je dobrá, tak to je něco, a když není, tak aspoň že něco..., napsal na svém blogu mladý programátor.

Pamětníci ovšem vědí, že tento postřeh bylo možné zaslechnout v salónu nejmenované vévodkyně už v osmáctém století, kdy řekla: I špatný sex je dobrý sex a dobrý sex to je blaho.



# S rusalkami na věčné časy a nikdy jinak

*Čerstvá krev, čerstvé maso a prodejný sex. Zapomeňte, co jste kdy četli o hodných vilách a sličných rusalkách. Kristýna Sněgoňová vás vyvede z omylu, které škodlivé pohádky napáchaly, a naservíruje vám kus syrové pravdy na pozadí trochu jiné historie, než si pamatujete z učebnic.*

Představte si Brno, které je významným správním centrem česko-slovensko-polsko-maďarské Pospolitosti, jakési alternativy k Visegrádu, tak 50 let po 2. světové válce, kdy byli nacisté poraženi i díky zásahu magických sil. Město vzkvétá, má však i svou odvrácenou stranu – svět vilích bordelů, korupce a násilí. Právě v něm se pohybuje Dominik Stolbenko, vyšetřovatel z Centrály speciálních činností, která na nový druh obyvatel – nelidi – dohlíží a snaží se uplatňovat v praxi tzv. Vranův zákon. Ten měl těmto novým „občanům“ za jejich zásluhy v boji s nacisty zajistit rovnoprávné postavení, zůstalo však jen u záměru a u hanlivé přezdívky „vrána“, kterou jsou zaměstnanci Centrály označováni. Z úst krásných vil to zní pohrdavě, ale i notně nebezpečně. Jsou mnohem silnější než lidé a neustále baží po krvi, která je jim odpírána. Režim se je totiž snaží převychovat – samozřejmě neúspěšně – a vytváří tak ve městě jenom další ghetto, kam se vydají jenom ti neodvážnější. Obchodu s vilím masem se tu však daří, nakonec, kdo by odolal možnosti, že se prodejná děva dokáže proměnit v kohokoliv, koho si zamanete? A tak všechno běží dobře – až do určitého momentu, než někdo udělá chybu a řeka vyplaví na břeh zohavené vilí tělo.

## Drsnák a nevyzpytatelná žena

Autorka si dala velkou práci s vykreslením alternativního světa, některá fakta však zazní ve velké zkratce a hned přichází se zápletkou (možná aby se někdo víc neptal). Je fakt, že tímhle způsobem lapí čtenáře a vtáhne ho rovnou do děje, takže od prvních stránek je opravdu problém se odtrhnout. Za působivou atmosférou jistě stojí i volba místa, kde se děj odehrává, tedy genius loci města Brno, které je magické už samo o sobě (jeho kouzlo objevila třeba už V. Kadlecká v novele O snovače a přemyslovi). Kromě lokality Kristýna Sněgoňová vsadila na oblíbený žánr detektivky a dobře vystihla i čtenářsky atraktivní postavy, kotletovsky laděného drsnáka a nevyzpytatelnou ženu, mezi kterými to může jiskřit. Přesto to vypadá, že svého hrdinu nemá moc ráda, když ho nechá spadnout do pěkné lapálie a on je nucen spolupracovat s někým, koho do té doby buď zneužíval, nebo nesnášel (nebo obojí najednou). Dominik Stolbenko ale ve skutečnosti zas tolik drsný není, jak se snaží předstírat. Má totiž něco, čemu se říká svědomí. A taky trauma z dětství, tak silné, že stále ovlivňuje jeho hodnotové postoje i pracovní výkon. Ale ne dost silné, aby zabil. Není to ten typ, co bezhlavě střílí, a pak se teprve ptá, a pokud

využívá služeb vilích bordelů, tak určitě ne proto, že musí skládat každou, na kterou se podívá. Prostě v něm jenom něco hlodá, stará křivda, se kterou se nikdy nevyrovnal. Jaksi nevyrovnaně a rozháraně působí až do konce, a když by konečně měl volit stranu a z ní plynoucí důsledky, zasáhne jako deus ex machina událost mimo jeho kontrolu, velký teroristický útok, který natolik rozkolísá celou společnost, že pak mají všichni úplně jiné starosti. Pro hrdinu dobře, protože jsem měla dojem, že přijmout nějaké stanovisko a dojít k rozhodnutí je pro něj pravým utrpením.



## Kdo koho tahá za nos

Musím se však ptát, nakolik je tento typ vyústění, kdy vše vyřeší nějaký zásah zvenčí a ukončí hrdinovu katarzi za něj, uspokojivý i pro čtenáře, či nakolik to bude čtenář vnímat jako zklamání. Stejně jako nový pohled na příčinu Dominikova traumatu z dětství – kdo tu koho vlastně podvádí? Hrdina sám sebe, nebo autorka nás všechny? Ale dopřejme Kristýně Sněgoňové právo vodit nás celou knihu za nos, nakonec, je to naše chyba, že skočíme nějaké postavě na špek. Nechám stranou i to, za jak banálních okolností zemřela Dominikova kolegyně Dana Kellerová, byť si neumím představit, jak by to dopadlo, kdyby se při domovní prohlídce u problémové „občanky“ chovala opravdu nekompromisně. Vždyť už takhle zaplatila dost vysokou cenu za pokus o poněkud citlivější přístup a trochu váhání. Proč se pak vila, jejíž pravé jméno zní tak poeticky Léto, paradoxně žádné podobné agrese nedopustí, přestože bude v blízkosti „vran“ každý den, zůstává záhadou. Snad za celým rozporem stojí přepracování románu z původní povídky *Zadostiučinění* (2015), ve které je Dominik spíše psychopat, jemuž smrt kolegyně naneživýš vyhovuje, protože mu přinese příležitost, jak ji skutečně „vlastnit“, a Léto je původně krvežíznivá potvora, která v kuchyni neukrývá kradené krvní konzervy, ale na háku zavěšený ohlodaný lidský trup. A nakonec můžu přejít i fakt, že „vrány“ celkově připomínají bandu tupců a že jejich vyšetřování zavání amatérismem a bezradností, i tu jejich slepotu, kdy ani nepoznají, že mezi sebou mají vilu (ačkoliv se chová trochu divně a celou pracovní dobu nedělá nic, než si chodí namáčet vlasy) a prokazují tím do nebe volající neschopnost (já vím, že se říká, že pod svícnem je největší tma, ale i ta tma má své fyzikální meze). Ne, mnohem víc mi vadilo, že ten zamýšlený svět prostě nemůže držet pohromadě. A to pomijím nevyřešené politické vztahy všech čtyř zemí v jednom aliančním uskupení, v němž Češi dost neopodstatněně zastávají dominantní postavení, ne, jde mi o spíše otázku sociální a sociálně antropologickou.

## O lidech a nelidech

Soužití lidí a rusalek (vil, žinek, divoženek nebo jak jinak

chcete, prostě nelidí) se v díle Kristýny Sněgonové neobjevilo poprvé. Již ve zmíněné dřívější povídce a také v další podobné s názvem *O lidech a nelidech*, která se objevila v antologii *Žena s labutí* (2018), máme nastolený podobný konflikt dvou nesourodých světů. I zde máme vytvořenou speciální instituci, která má tento problém řešit, dělá to však vojenskou silou a popíráním vlastních zločinů, kterých se na nelidech dopouští. Zatímco tady je motivem lidské zášti především strach z neznámého, v *Krevi pro Rusalku* máme kromě této prvotní úzkosti ještě celou řadu ambivalentních pocitů – od nenávisti přes obdiv až po chamtivost – a vlastně je málokdo ze soužití lidí s rusalkami nadšený. A upřímně, ono by to stejně nemohlo nikdy fungovat. Ani kdyby nebyl přijat žádný Vranův zákon, ani kdyby měla Pospolitost mraky dalších předpisů a vyhlášek. Pokud má být soužití nějakých skupin dobrovolné, musí z toho něco mít obě strany – co z toho však mají rusalky, mi opravdu uniká. Získaly od režimu nějaké idiotské obecné jméno, bydlí v otlučených barácích pod neustálou kontrolou, musí projít převýchovou a jedinou prací, kterou nakonec seženou, je prostituce. Proč by bytosti tak nezávislé a mocné (jak se nakonec ukáže např. ve scéně, kdy Léto utopí obrovského chlapa v řece) zůstávaly v ponížném postavení a čekaly s nataženou dlaní, až dostanou mizernou krevní konzervu? My, lidé, pro ně stále zůstáváme potravou, jsme pro ně jen krev a maso, jsme ve srovnání s rusalkami slabší a pomalejší, a místo abychom se snažili jejich kulturu porozumět a dát jim odpovídající podmínky k životu, snažíme se o pitomou integraci, kterou neumíme a kterou jsme už v historii posrali u kdekajících národů (indiáni, Aboridžinci, Romové). Ani se nedivím, že má taková společnost tolik problémů a stačí jeden útok na její integritu, aby se zhroutila.

### Kterak rusalka bladá po ledničce zatoužila

Budiž, připustíme, že rusalky zatoužily žít jako lidé a užívat si moderní vynálezy, vlastnit ledničku, jezdit autem a zkusit profesionální balet, proč ne, pak mi ale tato motivace v příběhu setsakra chybí. Možná jim ty mizerné brlohy vyhovují, prostě v sobě nemají tu naši pořádkumilovnost, dejme tomu, nakonec navštívte nějakou vyloučenou lokalitu a bude to tam vypadat podobně. Soužití s lidmi má být podle autorky za odměnu, za pomoc, kterou rusalky poskytly v boji proti nacistům (prostě si uspořádaly pravé nordické hody), ale pokud by měla ta odměna vypadat takhle, že jídlo bude jen na příděly a pravidelně se musím hlásit přidělenému kurátorovi, tak se na to vykašlu a vrátím se raději do lesů (řek, hor). Leda že jsou naše milované rusalky, žinky a víly tak sexuchtivé, že je to v těch bordelech vlastně baví, nemusí totiž nikde v noci létat po lukách a lákat zatoulané mládence do bažin, lezou jim do náruče sami. Jinak by prostě nemělo čím tohle podivné společenství lidí a rusalek držet pohromadě. Násilím a polovojenským režimem toho lze docílit jen v případech, že jste schopni tu „druhou“ skupinu udržet v patričních mezích silou. Jenže, jak už víme, rusalky jsou nejen snadno popudlivé, ale taky velmi útočné (trochu mi připomínaly upíry, jenže se pohybovaly i za dne), stačí banální nehoda a člověk skončí s prokousnutým hrdlem. Taková rusalka si

schrupne lidské prsty jako křupavý dezert, poté, co si na lehký oběd naservíruje čerstvé mimino. Nastěhujete si pak někoho takového do sousedství?

### Je libo přeliv v bažinatě zelené?

Pokud se tedy nechá nějaký takto nebezpečný tvor podmanit, musí mu prostě za to plynout nějaká výhoda. Já ji však v konstrukci fikčního světa podle autorky marně hledám. Možná je za tím stupidita totalitního zřízení, které musí všem organizovat život a převýchova „nepřízpůsobivých“ je pevně v rukou státu. Trh by si zřejmě se vzniklou situací poradil po svém – už vidím ten rozšířený sortiment v masnách, dlouhé regály krevních konzerv s příchutěmi, hned vedle těch pro psy a kočky, ba možná i celé samostatné oddělení nebo i celý řetězec supermarketů specializujících se na výrobky z čerstvého masa a krve. Jestliže se ty „civilizovanější“ rusalky už „přeucily“ na produkty ze zvířat (kuřecí, ovčí apod.), pak stačí jen drobná úprava směrnice během porážek zvířat a už tu máme řešení, kam s přebytečnou krví. Představuji si, kterak chytří restauratéři rozšíří jídelní lístky o nové typy tataráků či carpaccia, krvavé steaky, krevní paštičky. Když to šlo pro vegetariány, proč by ne pro masožavce? A co teprve oděvní průmysl, to by bylo teprve požehnání! Ty nové modely a celé modelingové odvětví! A kadeřníci? Výrobci barev na vlasy? Pryč s nudnými odstíny kaštanové a mahagonové! Ted' poletí bažinatě zelená a skalnatě sivá. Jenže? Jenže takhle to v milé Pospolitosti zařízené nemají. Tohle pro-socialistické společenství liberalismu zas tolik nefandí. Řešení řízená zezhora státním aparátem selhávají a navíc se ukazuje, že tu něco pěkně smrdí.

### Pryč s iluzemi

Možná také pocítíte odpor a hnus, až se dostanete k určitým pasážím, které prozradí, co shnilého je ve státě dánském. Pardon, ve státě pospolitiském. A že určitě touhu z lidí nevytlučete, ani strach, ani potřebu se vůči někomu vymezovat, být někým víc, ani snahu se chopit moci, nebo po ní bažit i za cenu, že strhnete hráz všech hluboce zakořeněných morálních zásad. Říkám si, že autorka si zřejmě nemyslí nic dobrého ani o nás, lidech. To, že totálně rozcupovala mýtus o pohádkových vilách, které si někde jen tak tancují a vijou si věneček z kvítí, a udělala z krásných děv krvelačné bestie, jí nestačilo. Bere nám i další iluze o nás samotných. Odhaluje nemilosrdně stín v nás, který by měl varovat všechny zájemce o soužití s lidmi, tedy i přeživší mýtické bytosti, zvědavé mimozemšťany a trochu myslící viry – necpěte se k nám, nebo špatně dopadnete! Kristýna Sněgoňová tak sepsala knihu, která sice je napínavá a námetem originální, místy brutálně syrová, místy bizarně naivní, ale v žádném případě ne povzbudivá. Pokud tedy toužíte po pořádné porci beznaděje, neváhejte a čtěte. Jestli dostanete v průběhu chut' knihou někoho praštit, nebo s ní aspoň mrsknout o zed', neříkejte, že jsem vás nevarovala.

**Zuzana Hloušková / 60 %**

*Kristýna Sněgoňová – Krev pro rusalku, Epoch, 2018, obálka: Lukáš Tuma, 464 str., 349 Kč*

# Úvahy Ursuly Le Guinové přicházejí jako ze záhrobí

Nedávno zesnulá Ursula Kroeber Le Guinová (\*1929) byla nejvýznamnější žijící ženskou autorkou žánru fantasy a zřejmě shodou okolností se moment její smrti (22. 1. 2018) takřka kryje s prvním českým překladem svažku projevů a esejů *Proč číst fantasy* (1979 a 2009, česky 2019), ve kterém je datum autorčina skonu připomenuto pouze větou v závorce.

Nová kniha shrnuje devět přednášek a statí z let 1973–2009, ale úvodní text *Proč se Američané bojí draků* (prosloven 1973, tiskem prvně 1974) v původním vydání originálu *Cheek by Jowl* (2009) chybí. Představuje pro české čtenáře vítaný bonus a pochází z chronologicky druhé sbírky Ursulinych esejů *Jazyk noci* (1979), přičemž tato slavná „dračí“ stať bývá často citována a zůstává velmi působnou obhajobou síly imaginace a představivosti v literatuře. Právě té představivosti, kterou bychom měli podporovat již v dětech.

Ursula Kroeber Le Guinová vždy zdůrazňovala, že fantazie a fantastická literatura jsou „pravdivé“, a každý, kdo sucharsky zavrhuje pohádky, mýlí se.

Zavrhují je často lidé dospělí a obvykle proto, že se fantastické literatury jednoduše bojí, minila Le Guinová a roku 1973 řekla: „Vědí totiž to, že pravda v této literatuře obsažená zpochybňuje a ohrožuje všechno falešné, vymělkované, umělé, zbytečné a triviální v tom typu života, do kterého se dospělí nechali zahnat. Tito lidé se bojí draků, protože se bojí svobody.“

V dalších dvou projevech (2004), které se částečně kryjí, hovoří pak o psaní jako o své práci a vyvrací některá klišé, která bývají se žánrem fantasy automaticky spojována.

Například to klišé, že hrdiny jsou vždy běloši. Ursula to označuje za mýlku a další mýlkou se jí stává tvrzení, dle kterého se fantasy odehrává ve středověku. Ale kdepak; tento tvárný žánr nejčastěji představuje alternativní světy úplně mimo historii.

A třetí nejčastější mylný předpoklad?

Jak Le Guinová dokládá, není pravda, že se fantasy „už z podstaty“ obírá bojem dobra a zla; a například ona sama vůbec nepsala o válkách a bitvách.

## Jak Ursula Le Guinová začínala

Mnohé čtenáře této knihy zaujme ovšem víc autorčino přiznání ohledně jejích začátků. Měla maminku pišící knížky pro malé děti a mamčin nakladatel se jednoho dne Ursuly zeptal, zda také ona nezkusí psát. Přitom ji ale žádal, aby oslovit děti už starší. Zprvu to chtěla vzdát, ale někdy během roku 1968 ji

napadlo, že i Tolkienův Gandalf přece původně nejspíš chodil do školy pro čaroděje. Nebo snad ne? Rozhodně tou úvahou objevila premisu *Čaroděje Zeměmoří* a nakladatelova manželka pohotově nakreslila obálku. Zrodil se tak bestseller, první část ságy.

Ursula Kroeber Le Guinová ale nepopírá, že například již v knize *Meč v kameni* (1938, česky 2005) od pozoruhodného Terence Hanbury Whitea (1906–1964) podotýká bájný mág Merlin s lehkým humorem, že přece kdysi chodil... právě do takové kouzelnické školy.

Užít starší nápad je přitom v poli science fiction a fantasy postup regulérní, ba běžný, a na ostrůvku Alderney žijící podivín White navíc neinspiroval jen Ursulu, ale například i Pratchetta, Gaimana a J. K. Rowlingovou.

V další stati *Klidné místo uvnitř* hovoří autorka o tom, že každý spisovatel bývá ovlivněn příběhy, které tu již byly, a konkrétně se dotýká archetypu Šípkové Růženky. V dalším textu *Znovu si přečíst Králíčka Petra* (2006) připomíná klasickou dětskou knihu Beatrix Potterové (1866–1943) *Příběhy králíčka Petra* (1902, česky 2018) a dodává, že spojovat fantastiku s nedospělostí je fatální chyba. Podobná literatura není ani zdaleka primitivní, ale symbolická, a realismus se může zjevit jenom jako enkláva uvnitř ní. Realismus sám navíc neumí řadu věcí vysvětlit. Právě to zvládá fantastika a Le Guinová se přitom opakovaně zaštiťuje díly George MacDonalda, jehož fantastické příběhy pro děti jsou dle jejího názoru hlubší a podivuhodnější než ty, které psal pro dospělé.

Slovem do prance ovšem asi zůstane její postřeh, podle kterého selhávají pohádky Oscara Wildea a někdy i Hanse Christiana Andersena. Podle Ursuly Le Guinové je v nich totiž dospělá sebelítost převlečena za sentimentální krutost. Wilde a Andersen, říká, jenom předstírali, že píší pro děti. To nemusí být samo o sobě zlé, ale Le Guinové to zkrátka vadí.

Jako upřímnost oproti tomu vnímá zvláštní scénu s bohem Panem v *Žabákových dobrodružstvích* nebo dospění Mauglího v závěru posledního příběhu *Knih džunglí*.

V dalším esejí *Kritici, netvoří a fantastové* (2009) se pokusila analyzovat příčinu úspěchů *Pána prstenů* a vyjadřuje přesvědčení, že se má věda seriózně zabývat literaturou pro děti. Vnímá také to, že pravá fantastika není „eskapistická“ a že se ještě tak dá přistoupit na názor, podle něhož jsou fantasy „hrdinského typu“ společensky a historicky regresivní.

Tu realistickou literaturu to však přitom podle Ursuly Le Guinové táhne směrem k antropocentrismu.





## dokončení ze strany 1

malíčkov, ale jedinečnou a neopakovatelnou součástí vesmíru, můžete dělat, co chcete. Nejlepší je věnovat se umění, které musí být pravdivé, krásné a laskavé a nesmí v něm jít o moc, peníze a slávu. Já se našel v komiksu, tam je pro mě svoboda. Tu nenajdete na Netflixu, na němž jde jen o peníze! Jedna sezóna střídá druhou, ta další a další. Je to stejně hrozné jako Hollywood.“

Když jsme u toho osvobozování: od sebe a od rodiny je to poměrně snadné, stačí pohřbit svou první hračku a obrázek matky, jak jsme viděli v Jodorowského westernu *El Topo* neboli *Krtek* z roku 1970, který budí vášnivé emoce i po padesáti letech. Jodorowsky se dříve celkem hrdě hlásil k tomu, že kvůli autenticitě scény znásilnil přímo na placu před běžící kamerou herečku Maru Lorenziovou. Ale také jeho doběhlo #MeToo – že herečka stejně dosáhla orgasmu, už si asi bručí jen pod vousy.

### Spiritualita za peníze

Jodorowsky se už loni, kdy to s jeho návštěvou Světa kni-

hy nakonec na poslední chvíli nedopadlo, nechal slyšet, že se do Prahy odjakživa toužil podívat kvůli mýtu, jenž ji opráďá. Takže, Alejandro, co vlastně víte o Praze a její spiritualitě? „Vím, že Praha byla centrem magie, dávno jsem přečetl Meyrinkova *Golema* a *Bílého dominikána* a taky Kafku. Už jsem tu stihl navštívit dva hřbitovy, na ten starý židovský se platí vstupné, a ne malé! Ty davy, které na něj proudí, to je spiritualita dokonale proměněná na peníze! To musejí být milióny, co se na tomhle místě dají vydělat. Možná právě proto vyhořela katedrála Notre-Dame – kvůli penězům, jež na duchovním místě někdo rýžoval,“ říká. Ale nerozčiluje se, spíš ho situace baví, pozoruje ji. To je Jodorowsky, který vyhrál souboj se svým egem, zajímá se o alchymii a androgynní bytosti, v devadesáti točí filmy, spolupracuje se čtyřmi největšími francouzskými vydavateli komiksu a žije sladký život se svou o více než čtyři desetiletí mladší ženou, kostýmní výtvarnicí Pascale Montandonovou. Mystik-ateista, jenž dokáže silou své osobnosti uhrnout davy. Tak aspoň do sta, Mistře Jodo!

Richard Klíčník / Reflex

### Zvířata v dětské literatuře

Její delší stať o zvířatech v dětské literatuře, která vlastně tvoří jádro celé knihy, vznikla podstatným rozšířením přednášky z roku 2004. Má osm poměrně sofistikovaných kapitol a vrací se do mytických počátků písemnictví. Poté probírá různé momenty, kdy zvířata z literatury hovoří (tak například v příbězích Hughha Loftinga o doktoru Dolittleovi), a v další kapitole se věnuje přímo „*Životopisům zvířat*“.

S nimi obhazuje degradovaný dnes a překroucený příběh srnečka *Bambiho* od Felixe Saltena, ale i Londonova *Bílého tesáka* či několikrát zfilmovanou *Neuvěřitelnou cestu* Sheily Burfordové (1918-1984), tedy příběh, v němž spolu světem lidí putují dva psi a kočka.

Le Guinová rovněž dokládá, jak skvěle se vyhýbá sentimentalitě kniha *Lassie se vrací* Erica Knighta, a na místo Mistra žánru staví E. T. Setona. Pro potřebu svého eseje přitom umně rozebrala jeho *Životopis grizzlyho* (1900).

V další kapitole *Romány o zvířatech* znovu zohledňuje Kiplinga (*Bílý lachtan*) a pokračuje příběhem *Šarlotiny pavučinky* a *Dalekou cestou za domovem*, kterou podrobí ostré kritice z genderového hlediska. Sexistický spisovatel Adams tu totiž systematicky a vědomě překrucuje vědecké poznatky o králících, a to ve prospěch dominance samců.

Le Guinová však podrobuje výzkumu i knihy o vztazích zvířat a lidí a kupříkladu Loftingovu etiku má za „kouzelnou a optimistickou“.

Opět se také vrací k *Meči v kameni* T. H. Whitea a ke Kiplingovi, jehož obhazuje slovy: „V mém životě byly jeho *Povídky jen tak* spolu s říkankami Matky husy základem veškeré poezie a vyprávění, a *Knihy džunglí* mi jsou přes šedesát let neutu- chajícím a nevyčerpatelným zdrojem radosti a nových objevů.“

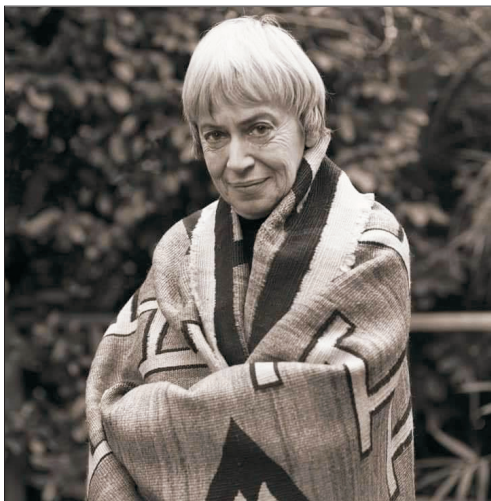
Ursula Le Guinová přechází i k bajkám a nato dojde i na *Alenku a Jeho temnou esenci* Philipa Pullmana, kteréhožto autora poněkud kritizuje. Ne snad pro jeho ateismus, ale pro některé nedůslednosti v jeho propojení světa lidí a démonů. A podle Ursuly Le Guinové je Lyřina stále zdůrazňovaná láska k jejímu osobnímu démonovi jen sebeláskou.

Podnětná kniha *Proč číst fantasy* končí dvojicí kratičkých textů *Poselství o poselstvích* (2005) a *Proč chtějí mladí lidé fantasy aneb Pozor na to, co jíte* (2004) a autorka zde brojí proti obecným „poselstvím“ a upřednostňuje před nimi vyprávění vícevrstevných příběhů. Ty totiž nelze redukovat pouze na strohá poselství, o kterých se dobře vykládá ve škole.

A realismus jako takový? Jak to vidí Ursula Le Guinová, vlastně ho zde máme „jen pár století“. A hle, přesto se chová povýšeně, a to navzdory tomu, že v časech před ním vládla fantastika, která má velký smysl i dnes.

Ivo Fencel

Ursula K. le Guinová: *Proč číst fantasy*. Překlad Jakub Němeček. Redakce Lenka Němečková a Vanda Pokorná. Ilustrace na obálce Tomáš Kučerovský. Jako druhý svazek edice *Pulp Robot* vydalo nakladatelství Gnóm! – Jakub Němeček. Praha 2019. 192 stran. 189 Kč (doporučená cena). Kniha vyjde také jako e-book.



## Hrdina z šedé zóny

*Kdo se obvykle uchýlí do stínu, do šedé zóny, aby zůstal skryt, na okraji zájmu a mimo pravidla společnosti? Hrdina poslední knihy Richarda Šusty se tam octne ne tak úplně dobrovolně. Šedá zóna se ale s nikým nemazlí, a kdo neobstojí, musí z kola ven.*

Všichni asi známe pojem šedá ekonomika, kdy si lidé vydělávají načerno a kde probíhají obchodní transakce bez daňového zatížení. Obdobně lze vnímat i Šustovu šedou zónu – jako odvrácenou stranu světa, v němž si lidé hrají na mírovou prosperující společnost kolonizované Sluneční soustavy, prostor, kde probíhá neviditelná informační válka, pohybují se tajní agenti a šedé eminence, které vymýšlejí kdekaké pikle, aby prosadili ty či ony zájmy. Zde si jednotlivé zneprátené frakce vyřizují účty, nájemné vraždy jsou na denním pořádku a nepohodlní lidé mizí, nebo jsou intrikami zdiskreditováni. Sem se dostane i Avien Helm, obětní beránek jedné z teroristických akcí, v jejímž důsledku dojde ke zřícení vzducholodi plné cestujících. Avien sice přežil, ale přijde o veškerý majetek. Z prominentního hochy se stává vyvrhel, naštěstí mu zůstanou nějaké preference vyjadřující společenskou prestiž, a ty mu ještě otevřou nějaké dveře, takže nepadne na úplné dno. Jeho původně slibná kariéra pilota mezihvězdných lodí je však v troskách.

Avien má ovšem úžasnou schopnost přizpůsobit se, využít svých kontaktů u příbuzných v Čechách a znovu se postavit na nohy. Osudným se mu však stane setkání s agentkou Purpí a jejím ochráncem Ipukú, mocným a bezohledným chlapem, kterého si ke své smůle pošle proti sobě. Rudooký Ipukú při dosahování svých cílů nebere na nikoho ohledy a nešetří ani vlastní lidi. A ač se Purpí snaží sebevíc Aviena ochránit, protože v něm vidí zajímavý potenciál pro vlastní plány, nezbyvá mu než se dočasně uchýlit mezi věřící prvomemisty a dokončit své vzdělání na méně prestižní pilotní škole. Postupně však zjišťuje, že na těch náboženských blábolech něco je a začne se dokonce učit posvátný jazyk mozere...

Jako v každém pořádném příběhu tu máme dokonalého zlouna, proti kterému stojí dokonalý – (dosadte: dobrák/blb/hrdina dle vlastního uvážení). Avien je dokonalý až běda. Pilotní zkoušky zlomí napoprvé, ačkoliv vyfasuje gigantickou poruchovou loď a zkušební komisaře, který je proslulý svou pověstí kata. Postupem času je z něj kapitán lodí, drsný voják, stratég, ten, který vidí mocným pod pokličku a odkrývá tajemství nečekaného dosahu. A když se podívá na hvězdy, vidí něco víc. Na jedné straně je obdivuhodný, na druhé – neuvěřitelný. Sice mu autor dopřál aspoň malou slabůstku – rád pokašluje z vapéru – ale jinak je dost těžké se rozhodnout, jestli je

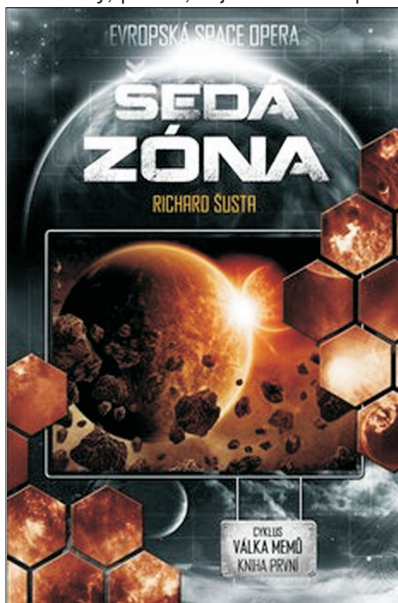
to vůbec člověk, nebo jen povedený produkt genetického křížení. Možná si teď někdo vzpomenete na Dunu, nebo na militantnější vesmírnou herní sagu Wing Commander – a možná budete docela blízko.

Šedá zóna vyšla v edici Evropská space opera, kde se už objevila i jiná zdařilá díla české provenience, např. *Konstantynův efekt* Karolíny Francové nebo *Blíženci* Julie Novákové, takéž cyklus *Algor* autorské dvojce Hlávka-Vybíralová či *Čas oblevy* Venduly Brunhoferové. Každá ze jmenovaných knih a sérií jsou dalším střípkem do mozaiky znovuzrozeného žánru space

opera nesoucí svůj specifický rukopis, a jak už to u tohoto žánru bývá, nikdy není úplně „čistý“ a koketuje s jinými. U Richarda Šusty je patrný příklon k military; nejméně třetinu knihy si zabraly popisy bojových scén, šedou zónu tu na plné čáře vystřídá ta bitevní, a kdo se v tomhle vyzívá, jistě si přijde na své. Ženské postavy z těchto pasáží mizí jako mávnutím kouzelného proutku a prim tu hrají výkonné palné zbraně, bitevníky a drony. Až vystřílí municí a všechny zvířené částčky vesmírného prachu se usadí, bude se nad nimi dál vznášet neviditelná šedá síť intrik a korupce, kterou není tak snadné zničit.

Na konečné rozuzlení si však čtenář musí počkat do druhého dílu. Duologie nese název *Válka memů*, a já myslím, že není nutné vysvětlovat, co je to mem. Věřte, že je prostě všude a ve všem (něco jako midichloriany, ale na archetypální bázi), takže je úplně jedno, jestli věříte v ten první a jediný pravý, nebo v nějaký jiný, který z něj – jak dokázali uznávaní memozpytci – zákonitě vychází. Ptáte se, pro co se tedy v příběhu bojuje? Pro to, co vždycky. Dějiny jsou plné bitev a válečných konfliktů kvůli jevům, které nelze racionálně dokázat, a pořád jich není dost, abychom se z nich poučili. Břímě minulosti s sebou taháme i do budoucnosti, protože žít v míru je mnohem těžší než štílet do nepřítelů. A navíc – nezapomeňme – koření musí proudit.

Co lze na knize ocenit, je schopnost odzradit lidskou povahu včetně neutuchající touhy po spirituitě, kterou nedokázaly nahradit žádné vědecké objevy ani technologické hračky. Šusta si budoucnost nijak neidealizuje a soužití lidí s bytostmi z jiných planet rozhodně není bez potíží. Ideály jsou leda tak pro vojáky, kteří věří ve svou službu na té správné straně bitvy, a tak se ženou vstříc válečné vřavě, aby s pomocí futuristických zbraní, pohonů a implantátů byli lépe a sofistikovaněji mrtví. Můžete nad tím celým kroutit hlavou, nebo si společně s Avienem užít parádní jízdu (třeba tu zkušební, beztak patří k nejlepší scénám celé knihy). Samozřejmě to bude chtít dostatek pozornosti, abyste se zorientovali v záplavě neznámých reálií, pojmů a společenských pravidel. Autor totiž hodí čtenáře



# Erika Johansenová: Královna Tearlingu

Považte: Mladá princezna, kterou vychovávají osamocené ukrytou, protože jí nikdo nechce nic říct, ale co má převzít království ovládané zlým strýcem, zatímco za hranicemi se na ni chystá zlá sousední královna, k tomu nějaká záhadná cizinci, temná magie, záhadná minulost a náznaky obrovité budoucnosti, to vše pojednané jako trilogie pro puberťačky, kterou čeká zfilmování. Je jasné, že ve vyšších patrech žánru fantasy je stejně pusto a prázdně, jako je v těch spodních přeplněno kompostem, takže se pohybují na hraně. Ale přeložila to Veronika Volhejnová, které jsem dodnes vděčný za to, jak se vypořádala s pokračováními *Duny*, a já si řekl, že ta by snad úplnou hloupost nevzala.

*Královna Tearlingu* je sice autorčina prvotina, ale základní triky už pochopila a ovládla, což je dobré znamení. Chceš-li třeba něco udělat věrohodné, je potřeba si dát na čas. Když postavy pospíchají, je nejlepší zaplést je do pěkného a časově náročného vedlejšího úkolu, který je pořádně zdrží, aby se všichni navzájem lépe poznali. Není to žádný spisovatelský zázrak, ale pomůže to překonat začátek, kdy je těžké se vyhnout hluchosti a trapnosti. A ono to vlastně funguje docela pěkně, protože takové věci jsou nakonec důležitější než správně nakreslená mapka (čímž nechci říct, že v její je nějaký problém, já mapky víceméně ignoruju, pardon).

.....  
rovnou do děje, dělá skoky v čase vyprávění, přivádí na scénu stále nové postavy, přesouvá se z místa na místo, nechává Aviena střídát různé skupiny i vesmírná pravidla.

➔ Musím však vyslovit uznání nad tím, jak velkou práci si autor dal s vysvětlením lingvistických zákonitostí jazyka mozere. Je to skvělý pokus, ačkoliv těžko říct, zda by mohl takový jazyk opravdu fungovat, role melodie však není v tónických jazyků (např. u čínštiny) nic neobvyklého. Takže proč ne. Díky tomu nezní slova Memijského svítu jako zaklínadla z lexikonu kouzel, ale dodávají vykreslenému fikčnímu světu na věrohodnosti. Je toho samozřejmě víc, co dělá Šustův svět svěbytným organismem, ale nechci tento text zaplavovat vojenskou terminologií, jazykozpytnými analýzami či filozofickými koncepty. Každopádně je to svět dobře živený a promyšlený, a projít se v něm musí být pro každého milovníka science fiction potěšením. Je vidět, že desetiletá literární přestávka autorovi nesmírně prospěla, a díky tomuto „pomalému zrání“ se jako u koňaku či portského posunul o několik levelů výše. Na připravovaný druhý díl s názvem *Třináct dnů guerilly* se těším už teď.

**Zuzana Hloušková / FantasyPlanet**

Procentuální hodnocení: 70%

Richard Šusta: *Šedá zóna (Válka memů I.)*, Brokilon, 2019, obálka Lukáš Tuma, str. 534, 348 Kč

Tearling není svět od pohledu skutečný, má sice zajímavé pozadí, jak se brzy ukáže, ale zahušťuje se jen pomalu. Hrdinka toho na začátku neví nesmyslně mnoho, ale má docela věrohodnou psychologii. Některým oborům autorka moc nerozumí (zvláště ekonomii, třeba hodně dětí není příčinou chudoby nýbrž reakcí na ni; a vůbec je osvícenství a fantasy zvláštní kombinace), ale to jsou jen chvilková zakuckání. To, co je slovně postulováno jako „obecné“ a „velké“ se dějem celkem daří rozmělnovat na „menší“ a „určitější“. Tahle kniha je vlastně podobně zrádná jako jízda elektromobilem: na začátku to není žádný zvláštní odpich, ale to lineární zrychlení se nezdá, chvíli nedáváte pozor a najednou to kolem vás sviští.

Navíc téhle knize věru nechybí ambice. Na začátku jsem si říkal, že si autorka dost nadrobila, aby měla co dělat tak velké téma a zápletku zvládnout. Ale sotva si trochu upevní základnu, abych začal věřit, že se jí to podaří, nechá nás nahlédnout dál, zvětší měřítko, přidá novou úroveň a ukáže, že za viditelnými plány jsou ještě další, zatím neviděné. Ale protože se současně s tím vyvíjejí i postavy a jejich prostředí – ze slabých a jednoduchých se stá-

vají silnější a členitější, zlí a silní musejí čelit nečekaným problémům a odhalují se i jejich slabosti – možná, možná to nakonec Erika Johansenová přeci jen ustojí. Možná to není kniha začínajícího autora, který se postupně vypracovává (na to mi přechody přijdou příliš hladké a nejsou vidět žádné zjevné švy), ale někoho, kdo dobře ví, co chce, jen se to pro puberťačky rozhodl vyprávět „pedagogickým“ způsobem od jednoduchého ke složitějšímu.

Zatím jsem „hlasoval nohama“ a zůstal v noci sedět, dokud jsem knihu nedočel. Nedokázat se odtrhnout je vždycky dobré znamení a bude to těžký měsíc přestávky, který jsem si předepsal před dalším dílem. Pořád si myslím, že příběh je vyprávěný o trochu víc z rychlíku, než by se mi zamlouvalo. Anebo je opravdu psaný pro holky, stačí věrohodná kostra a dostatek úponků, protože se předpokládá, že si příběh budou samy doprožívat a emocionálně doplňovat prázdná místa. Každopádně, odtrhnout jsem se nedokázal, takže moje investiční doporučení rozhodně zní **Nakupovat**.

**Jiří Grunt**

## Odslechnuto

Kapitán výletní lodi osloví ženu:

–Promiňte, madam...

–Dovolte?! Já jsem gender-fluidní – já nejsem ani muž a nejsem ani žena.

–Promiňte. Chtěl jsem vám říci, že se potápíme. Nejprve budeme zachraňovat ženy a děti, a potom muže.



## Gustav Meyrink: Černá koule

Dnes napíšu o útlé knížečce, která je jednou z úplně hlavních kotev mé knihovny. Možná to máte taky tak: v knihovně je několik kousků, které tam byly od počátku, často se vydávají a to ostatní se kolem nich spíš jen nabalilo a zase může snadno odpadnout.

Výběr povídek p. Gustava Meyrinka s názvem *Černá koule* je naprostou trvalkou té hromady potíštěného papíru, která mi leží doma. Knížka vyšla v r. 1990 (jedná se o fotoreprint vydání z roku 1967, pozn. red.), kdy jsem si ji i koupil, tzn. hned v popřevratovém nadšení z uvolnění a v době kolem maturity na gymn. Zkrátka ideální čas na oblibení si autora.

Výsadní postavení má pro mě i z dalšího podobného důvodu: když jsem dělal tehdy přijímačky na fildu na němčinu – dějepis, tak *Černá koule* byla jedna z krátkého seznamu načtené německé literatury, kterou jsem se mohl tehdy prezentovat. Na ústních zkouškách na germanistiku mě zkoušel takový zachmuřelý starší pán, který se jmenoval Kurt Krolop. A vyptával se mě právě na tu *Černou kouli*. Co si jsem blekotal, že mi to přišlo hloupé už tehdy. Ale asi tam přesto nějaký bod byl, protože následně jsem si všiml, že právě ten p. Kurt Krolop napsal předmluvu k tomu vydání *Černé koule*, které mám. Tím pádem se mi tato věc pojí se starou vzpomínkou prchavého triumfu, když mě na tu fildu vzali a dokonce mi pak někde velice srdečně říkali, jak se mě těší. Takových chvil nemám zas tolik. Navíc si v tom člověk promítá možnou alternativu svého života.

Knížka samotná není myslím úplně takový trháč. Mám docela podezření, že úplně všechny ty povídky jsem důkladně přečetl až teď, i když jsou krátké. P. Meyrink strávil myslím v Praze necelá dvě desetiletí na konci 19. století, od své puberty. Povídky jsou takové typické, jaké bychom čekali od pražské německé literatury té doby: exotické náměty, východní moudrost, mystika, dekadentní večírky, posměch vůči Rakousku, satira.

Nejvíce mě při čtení zajímají dva momenty:

Jednak povídky p. Meyrinka reprezentují kulturu města, kde bydlím, ale kulturu, která je již zcela zaniklá. Češi v těch příběžích vystupují poměrně často, ale vždy jen jako kulisa. Dodejme, že jako kulisa notně pasivní a tupá. České postavy bývají prostí vojáci nebo sluhové. Z určitého úhlu pohledu třeba takový p. Švejk na tento typ navazuje docela plynule, jenom z pohledu českého; možná i proto je pro nás tak těžko uchopitelný a různě složitě se interpretuje. U p. Meyrinka může být příkladem vojin Václav Zavádil z povídky *Žhavý voják*. Václav Zavádil slouží v nespecifikované cizinecké legii kdesi na Východě, u národa Annanců. P. Zavádil vypil v opuštěné chatrči místního fakíra záhadnou opalizující vodu a poté začala růst vojínova tělesná teplota. Případ vojína Zavádila je předmětem debaty důstojníků:

„Teplota mezitím stoupla na 80 stupňů...“

Profesor udělal netrpělivý, odmítavý pohyb: „No a?“

„Pacient prodělal před deseti lety tyfus, před dvanácti lety záškrt; otec zemřel na frakturu lebky, matka na otřes mozku; děd na frakturu lebky, babička na otřes mozku! – Pacient a jeho rodina totiž pocházejí z Čech,“ dodal subalterní lékař na vysvětlenou.

Druhý moment je ta nenávisť k rakouským úřadům, která se vine všemi povídkami. Připadá mi, že to není vůbec výjimečný rys literatury z té doby. Přitom jde o dobu, kterou dnes hodnotíme jako období českého hospodářského a civilizačního zázraku, kdy naši předci vybudovali instituce a základy blahobytu, který následující generace nedovedly v mezinárodním srovnání ani zdaleka udržet. Jsem dalek toho činit nějaké ukvapené uzávěry. Ale jako pracovní teorie se nabízí, že není možná špatným rysem doby, když spisovatelé ji pohrdají a vysmívají se její hlouposti, respektive tak mohou činit.

Tahle stará satira už samozřejmě o století později už tolik nefunguje, protože neznám její terč. Ale povídka *Dobyť Sarajeva* mi připadá docela vtipná. Hlavně motiv, že řecký protivník p. Kavankopoulos škodí rakouskému válečnému snažení tím, že všemožně nechává rakouské velení, aby se znemožnilo vlastní neschopnosti.

Tak například ten Thesalan ustanovil trest smrti pro každého ze svých lidí, který by se opovážil střilet na některého z našich důstojníků, a odůvodnil to svěmu štábu zřetelnou větou: „Běda nám, kdyby nepřítel zůstal bez velení“ a mužstvo by bylo odkázáno samo na sebe.“

Tato mánie šla u Kavankopoula tak daleko, že tajně zaměstnával rolníky, pastevce, cikány a tak dále, kteří dokonce museli udržovat v pořádku telegrafní dráty v naší zemi (!), v noci potají spájeli přetržené dráty a podobně jen proto, jak prý se vyjádřil, „aby nejvyšší velení ve Vídni mohlo nepřetržitě uplatňovat vliv na vedení války.“

Auturovy zážitky s důstojníky a úředníky jsou na tom prostě znát, protože on sám se dostal s důstojníkem do konfliktu kvůli ženě, a poté byl tři měsíce držen v Praze neoprávněně ve vazbě. Za tu dobu mu zkrachovala jeho banka, kterou v Praze měl, aniž by se zjistilo jakékoliv jeho nezákonné jednání. Poté odešel do Mnichova. Na dobu vazby určitě reagují tři vážné melancholické povídky, které popisují depresivní náladu ve vězení.

Knihu doporučuji každému, kdo se chystá dělat přijímačky na fildu u p. Krolopa:-)

Kompletní povídky p. Meyrinka v originále jsou k dispozici např. na [www.mobileread.com/forums/showthread.php?t=122761](http://www.mobileread.com/forums/showthread.php?t=122761)

První věta knihy: *Jen zřídka vědí Angličani nebo Francouzi, kde Praha leží – neboť, jak stojí v bibli, zvolili lepší stránku.*

Poslední věta: *Neboť růže – jako panna – přeje si být okla-má-na.*

Jára Mikovec

## Mikal Hem: Jak se stát diktátorem

Když jsem ke konci základní školy přemýšlel, zda se v budoucnu věnovat programování, knihovnictví nebo službě veřejnosti, zvolil jsem – poněkud sobecky, jak uznávám – programování. Na zbylé dvě oblasti jsem ovšem nezanevřel. Stále se zajímám o způsoby, jak organizovat informace, a s láskou budu svou soukromou knihovnu. A čas od času zvažuji, jakým způsobem by měla být organizována společnost, aby nejenom prospívala, ale byla zakotvena v něčem hlubším, než je současná podoba demokracie založené na systematickém uplácení voličů. Možná i to je důvod, proč mám i jako člověk, který se živí vytvářením nehmotných struktur, hlubokou nedůvěru ke všemu, co nemá hmotnou reprezentaci, takže stále dávám přednost papírovým knihám. A proč jako slušně vydělávající městský intelektuál ani za mák nevěřím na dnešní levicovou a evropskou politiku, ale navzdory osobnímu individualismu se v politice kloním ke konzervatismu.

Už jako předškolní dítě hrající si (pravda, nepříliš často) na pískovišti u kolotočů na předměstí Lovosic, jsem měl zásadní pochybnosti o kvalitách svých vrstevníků. Nicméně to, že většina z nich byla hloupá a zaslepená, neznamenalo, že určité procento z nás nemělo v životě perspektivu. Kdybych se býval doma poněkud neuváženě nezmínil o tajných službách, v důsledku čehož mi maminka zakázala věnovat se politice, a službu veřejnosti si zvolil jako povolání a posílání, dokázal bych jistě nahlédnout, že cílem politiky je dosažení nebo udržení nějakého stavu věci, což byla myšlenka, která byla ve veřejném prostoru snadno dostupná. Dneska je situace mnohem nepřehlednější, protože se zdá, že cílem politiky je získat uznání za vlastní konání, aniž by jakkoliv záleželo na onom stavu věci, které politická činnost vytváří. Nedělám si iluze, že by dnešní mladí lidé byli horší nebo lepší než ti za mých časů, ovšem jejich výchozí pozice je obtížnější. Ukazuje se to třeba na oblibě aktivismu, kterému podléhají i nadějnější z nich. Být aktivistou znamená bojovat ve válce, která už je vyhraná, kterou svou odvahou a svým úsilím už dávno rozhodl někdo úplně jiný. Je to bezpečná a neinvenční volba, takže věčné následky pro stav společnosti bývají nevyhnutelně neblahé.

Uvítal jsem proto, že se Mikal Hem rozhodl ve své knížce rehabilitovat politiku v její klasické a účtyhodné podobě. Tváří tvář současnému intelektuálnímu smogu, který zamořil náš společenský prostor, je to úkol zdánlivě nemožný. Autor však zvolil odvážnou, dalo by se říci přímo smělou metodu. Rozhodl se tradiční model věčné fungující politiky nijak neobhajovat.

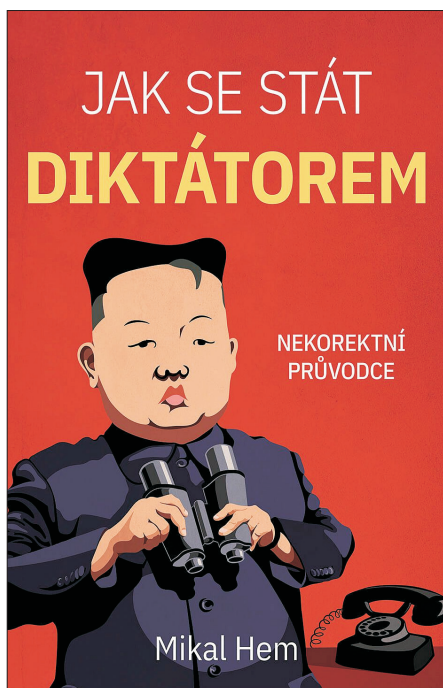
Možná překvapivě, avšak nejspíš správně zcela ignoruje dnešní zaslepenou většinu, protože soubojem s její hloupostí by se zbytečně vyčerpával – a přiznejme si, že i méně zaslepená je celkem vzato k ničemu, jak nakonec potvrzují i moje zkušenosti z dětského hřiště. Ne, obrací se k těm nemnohým, kteří nepotřebují, aby jim někdo vyvracel současné bludy, k těm, kterým pravdu stačí ukázat, aby ji poznali a aby pro ni zahořeli podobně jako kdysi já a předtím generace našich předků. I když je

jeho cíl nezpochybnitelný a chvályhodný, musíme se přesto poctivě zeptat, nakolik se mu v předkládané knize podařilo uspět.

Při pohledu na dnešní stav světa by totiž bylo snadné a pochopitelné, kdyby podlehl určité nostalgii z minulosti a vyličil profesi diktátora příliš romanticky, ne-li přímo idylicky. Tato obava je naštěstí lichá. Mikal Hem samozřejmě zdůrazňuje, o jak hodnotné, užitečné a potřebné zaměstnání jde, a nijak nezastírá, že se s ním pravidelně pojila vysoká prestiž a jisté zasloužené výhody. Současně však stejně otevřeně hovoří o vysokých nárocích a potřebě osobních obětí, které role diktátora přináší. Lidé s vysokou morální integritou a hlubokou vnímavostí pro starosti a potřeby bližních, což jsou typičtí aspiranti na profesi diktátora, mají sklon vidět dobro, stabilitu a spravedlnost, které je možné tímto způsobem dosáhnout. To je

dobře, protože právě tyto ideály nás pohanějí kupředu. Nemusí si však uvědomovat, že pozice úspěšného diktátora přináší i řadu méně příjemných aspektů. Už jen základní potřeba reprezentovat režim navenek vůči ostatním, nežádka méně osvíceným státům nebo dovnitř vůči spoluobčanům, kteří jsou žel většinou poněkud prostšího založení, znamená spousty ne příliš příjemných starostí. Život v přepychu, monumentální architektura, všudypřítomný nepotismus, okázalá spotřeba, vysoká sexuální výkonnost a podobně, to všechno jsou věci, které se přirozenosti diktátora většinou přiči. K poctivě a zodpovědně vykonávané profesi diktátora však patří, takže je autor nijak nezastírá a snaží se budoucí adepty s jejich nutností smířit.

Dojde ovšem i na pokročilejší témata. Diktátor musí nejen nechat slabší a hloupější zakusit pocit bezpečí a hrdosti, musí navíc inspirovat ty, kteří mají potenciál růst. K již tak dosti obtížné a náročné profesi politického vůdce musí přibrat dvě nebo tři vedlejší zaměstnání a stát se brilantním spisovatelem, úspěšným sportovcem, průkopnickým vědcem, náboženskou autoritou, zemědělským odborníkem, originálním myslitelem, přísným otcem, soucitným přítelem, milující matkou a tak podobně. Pro dobro věci se navíc musí tvářit, že toto nadlidské



spojení řady mimořádných osudů zvládá s lehkostí a nadhledem. To všechno jsou nároky, které nepřipraveného diktátora snadno dokáží zaskočit, někdy dokonce odsoudit k neúspěchu, takže je dobře, že se o nich z předkládané knihy dozvídáme. Autor našťastí jejich obtížnost zbytečně nedramatizuje, aby zájemce o toto povolání příliš neodradil, a srozumitelně vysvětluje, že se správnou strategií lze podobné úkoly nejen pro vyšší dobro zodpovědně zvládnout, ale s trochou sebezapření je možné v jejich plnění nakonec najít i jisté omezené osobní potěšení. Tím se ovšem dostáváme k otázce, pro koho je vlastně kniha v první řadě určena.

Zde se ukazuje, že v důsledku své průkopnické role trpí kniha i jistými nedostatky. Autor se snažil napsat svoji knihu přístupnou formou. Krátké historky spojované srozumitelným výkladem spojuje do poměrně logicky organizovaných kapitol, které ještě pro snadnější srozumitelnost člení podnadpisy. Dějiny diktátorství však jasně ukazují, že úspěšní diktátoři nezřídka přicházejí z těch nejméně očekávaných míst. To, že se řada diktátorů časem začne věnovat literární činnosti, vůbec neznamená, že před nástupem do úřadu rutinně čtou knihy. Lze si tedy klást otázku, zda pro řadu prozatím skrytých politických talentů půjde o knihu dostatečně přístupnou. Zda by barevná obrazová publikace s kratšími popisky, jednoduchými schématy či grafy a samozřejmě s oněmi neodolatelně vkusnými barevně podbarvenými obdélníky s kurzívou psaným výkladem, zda by taková kniha nebyla pro řadu lidí užitečným prvním seznámením.

Na druhou stranu si ovšem musíme přiznat, že v dnešní době potřebujeme i náročnější a odbornější publikace. Dříve nezřídka stačilo k vybudování úspěšné kariéry diktátora získat si přehled o místních podmínkách a osvojit si pár jednoduchých floskulí pro potřeby zahraniční politiky. Nelze zamlčet, že Mikal Hem do jisté míry propadá nostalgii po těchto časech snazších, leč již minulých. Je stále více pravděpodobné, že dnešní diktátor bude kromě instinktu nebo štěstí potřebovat i pochopení pro řadu nejevnych souvislostí, které je nutné osvojit si analýzou a studiem. Této potřebě anekdotická povaha předkládané knihy příliš nevychází vstříc. Prakticky vůbec se také nevěnuje posledním trendům v oboru, které souvisejí s použitím marketingu. Přitom se zdá, že právě současná Evropa, která se po nějakou dobu zdála pro potřeby diktatury málo vhodnou, by se mohla po dočasné stagnaci stát opět objevitelem nových mocenských metod. V konkurenci s rozvojovým světem, který se soustředil spíše na zlepšování a upevňování klasických postupů, bychom se opět mohli stát průkopníky, ke kterým ostatní vzhlíží s obdivem a uznáním.

Bylo by však chybou projektovat všechny tyto potřeby do jediné knihy. Publikace *Jak se stát diktátorem* si rozumně stanovila menší, avšak zcela zásadní cíl: obnovit elementární pochopení pro povolání diktátora jako schopného politického profesionála, jehož léty nashromážděné zkušenosti dalece převyšují neumělé a chaotické pokusy neustále se proměňujících demokratických reprezentantů. Autor nám na příkladech dlouhé řady osobností, které – nezřídka tvář tvář těm nejobtížnějším a nejsložitějším okolnostem – vysokým nárokům profese dik-

tátora dostaly, ukazuje, že sloužit dobru ostatních není nemožné. Je dobře, že podobná kniha vznikla a vyšla, protože dnešní doba potřebuje své diktátory úplně stejně jako všechny doby dřívější.

Lid je „vlastenecký a dobromyslný“, jak příhodně poznamenal náš nepříhodně popravený kolega Gideon Orkar z Nigérie. Ale jsou chvíle, kdy „veškerý lid“ značí jen generálního tajemníka, jak na příkladu ČSSR ukázal Petr Fidelius. To proto, že diktátoři nemusí lidu podlézat, jako to činí demokraté. Víme nejen, po čem lid touží a jak jím to poskytnout, jako když kolega prezident Nazarbajev postavil svému lidu uprostřed kazašské stepi nové hlavní město Astanu (což znamená „hlavní město“). Poznáme také, kdy je třeba být na milovaný lid přísní, i když to někdy znamená natolik drastická opatření, k jakým musel přistoupit kolega a blahé paměti císař Bokassa ve Středoafrické republice, když zakázal o víkendech bubnovat. Uznejte, že to sami nevymyslíte, uznejte, že se musíte učit od našich ctihodných předchůdců, uznejte, že si potřebujete právě tuto knihu přečíst.

**Jiří Grunt**

Mikal Hem: *Jak se stát diktátorem, Omega, 224 stran, česky: 2019 (1. vydání)*

## Odposlechnuto

Byly doby, kdy – tehdy – Československý rozhlas se ideově opíral o Rudé právo. Doba se změnila a vše je jinak, dnes je nejcitovanějším zahraničním listem britský Guardian. Duch je stejný, jen obsah trochu jiný. Čerstvá vůdčí idea: ve vedení Evropské unie je to samej běloch, to se musí změnit! Už se těším, co se z Guardianu dozvím zítra, a že to něco bude, to je jisté. Staří Římané varovali před čtenářím jedině knihy. Dnes se nám servíruje jediný list, Guardian.

**Ondřej Neff**

Režim, který vládl ve východní Evropě před rokem 1989, byl pravicová, ne socialistická diktatura. Kdyby o tom Tachecí něco věděla, mohla by se podívat třeba na Dietlův seriál Žena za pultem, který geniálním způsobem zachycuje hluboce konzervativní, pravicové hodnoty tehdejší společnosti.

**Jan Čulík, Britské listy**

Dobří lidé už v dějinách napáchali spousty škod.

**Petr Koubský o vedení FB**

Mluvení nebo psaní v angličtině je aktem koloniálního násilí.\*

**Titania McGrath**

Co tě nezabije, to tě znásilní.

**Nové německé přísloví**

Je nás deset miliónů, tedy asi jako větší čínské okresní město, klimatickou změnu nezastavíme, měli bychom se na ní připravit...

**Zdeněk Žalud z portálu Intersucho**

\*opravdu pěkná ukázka Poeova zákona o nemožnosti rozlišit (bez googlování nebo smajlíku), zda jde o výrok z myšlenkové dílny progresivistů nebo o vtip na jejich účet.



## Časem s vědou - květen

### o velkých činech vědy a techniky

V listopadu 1887 dva američtí vědci, Albert Michelson a Edward Morley, oznámili, že světlo má rychlost pořád stejnou, ať se měří ve směru pohybu Země kolem Slunce (to by se rychlosti měly sečítat), nebo proti (rychlost Země by se měla od rychlosti světla odečítat).

Většina fyziků zaujala k výsledku Michelsonova-Morleyova experimentu (MME) skeptický postoj. V dějinách vědy se přece vyskytlo několik objevů, které čas vyvrátil...

Někteří ale MME vzali vážně a přijali jako fakt, že pro světlo – přinejmenším v tomto případě – princip skládání rychlostí neplatí. První, kdo se s tím pokusil něco udělat, byl irský fyzik George Francis FitzGerald z univerzity v Dublinu. Došel k závěru, že chyba může spočívat v samotném fyzikálním chápání pojmu „délka“ a že je nejspíš něco v nepořádku s Newtonovým pojetím absolutního prostoru. Svůj názor odeslal **2. května 1889** do amerického časopisu *Science*. Text vyšel v červnu a jeho stěžejní část zní následovně:

*S velkým zájmem jsem si přečetl o úžasné přesném experimentu pánu Michelsona a Morleyho... Jejich výsledky se zdají být v rozporu s jinými pokusy... Navrhoval bych jako snad jedinou možnou hypotézu, která dokáže zmíněný rozpor vyřešit, že se rozměry hmotných těles při pohybu absolutním prostorem mění v závislosti na čtverci poměru jejich rychlosti k rychlosti světla...*

Podobně uvažovali později i další fyzikové: především uznávaný Hendrik Lorentz v Amsterdamu (tomu FitzGerald napsal vděčný dopis, neboť – jak v něm napsal – „za můj názor se mi tu dost vysmívají“), dále Henri Poincaré v Paříži a Joseph Larmor v Cambridgi. Všem přitom vyšlo, že současně se zkracováním délek plyne pro pohybujícího se pozorovatele také pomalejší čas. Bohužel tehdejší hodiny nebyly dost přesné, aby to mohly potvrdit...

Einstein tehdy koncem 19. století studoval v Curychu, kde jeho učitel fyziky o problematice kolem MME vůbec nepřemýšlel. Einstein se ji musel naučit sám a podle svých slov ji považoval za „velmi depimující“. S tím se ovšem nesmířil a v roce 1905 nabídl řešení. Proč nakonec „vyhrál“ on a ne ti čtyři výše jmenovaní? Aníž bychom zacházeli do podrobností, byl tu jeden principiální rozdíl. FitzGerald a spol. problém vysvětlili v rámci stávající newtonovské fyziky, oni prostě našli rovnice, které popisují – chce se říct *omlouvají* – výsledek MME, aniž tušili, co znamenají. Einstein ale vytvořil fyziku novou, relativistickou. Naměřenou konstantní rychlost světla nebral jako *anomálii*, nýbrž povýšil ji na „*normálii*“, na součást základního východiska, od kterého začal odvíjet vše další. Předpokladem, že

prostor a čas se mění v závislosti na pozorovatelově pohybu, takže rychlost světla zůstává vždy stejná, výsledek MME nejen popisoval, on ho tím vysvětlil.

Když pak ještě téhož „záračného roku“ 1905 objevil vztah ekvivalence mezi hmotou a energií, svoji teorii tím završil.

Vlastně ne tak docela. V roce 1908 jí Hermann Minkovski dodal elegantní matematickou podobu a vybavil názornými termíny jako *prostorčas*, *světobod*, *světočára*.

Původně chtěl Einstein „jenom“ vysvětlit stálost rychlosti světla, ale na podzim 1915 speciální teorii relativity zobecnil do nové teorie gravitace (obecné teorie relativity), kde matematicky propoutal tři základní atributy přírody – prostor, čas, hmotu. A rovnou navrhl tři možnosti, jak tuto teorii ověřit: změřit zpomalení času (tedy průběh fyzikálních procesů) v místě s vyšší gravitací, nalézt prodloužení vlnové délky (tedy „zrudnutí“) světla v gravitačním poli a konečně prokázat ohyb světla v gravitačním poli. A právě ten poslední důsledek, tedy že každé hmotné těleso vychyluje světelný paprsek z přímočarého směru – Slunce například o 1,75 obloukové vteřiny – se podařilo dokázat jako první.

Einsteinova práce o relativitě byla na jaře 1916 (v době kulminace první světové války) propašována přes neutrální Nizozemsko do Velké Británie k vhlasnému astrofyzikovi Arthuru Eddingtonovi. Ten za pomoci britského královského astronoma Franka Dysona zorganizoval dva výlety. Případný ohyb světla je totiž vhodné pozorovat při úplném zatmění Slunce, kdy se dají nejlépe fotografovat blízké hvězdy. Potom stačí porovnat jejich polohy s údaji z doby, kdy gravitace Slunce jejich světlu „nepřekážela“... Takže na jaře 1919 vyrazily dvě skromňoučké expedice, jedna na Princův ostrov u západní Afriky (vedl ji sám Eddington), druhá do Sobralu v Brazílii, tedy do míst, kde mělo být zatmění nejhlubší.

Kýžený úkaz proběhl přesně podle výpočtu **29. května 1919** brzy odpoledne. Obě výpravy pořídily několik platných snímků.

O shodě Einsteinova předpokladu se skutečností Eddington preferuje za necelého půl roku na schůzi Královské společnosti v Londýně.

Teorie relativity tedy vznikala od počátku května 1889 do konce května 1919. Důkaz její platnosti otevřel v roce 1921 Einsteinovi cestu do Stockholmu (i když alibisticky „pouze“ za fotoelektrický jev). Prapůvodce toho všeho Albert Michelson dostal jako první americký vědec Nobelovu cenu už v roce 1907.

**František Houdek**



## ● Kulture a kulturách

### Třeštění letitého popularizátora 87

Druhého května 1519 zemřel na jednom z francouzských zámků Leonardo da Vinci (\* 1452 ve Vinci u Florencie), člověk, který jako jediný ovládl Kulturu – vědy, umění i techniky – v té nejvyšší tvůrčí podobě.

Co všechno dokázal, popisují různé -pedie, zmíním pouze jeho kresbičku malé kostky, kterou drtí kostka větší, tu zase větší... Pod ní napsal: „Toto je obraz vědy; každý malý problém vyvolává větší.“

Mít tři přání, jedno z nich by do zajista bylo ocitnout se na chvíli uvnitř Leonardovy mysli. Měl ji spojitou, nebo přepínal z vědeckého do uměleckého modu, z logiky a pravdy na krásu a emoce? Jak se na jeho všestrannosti podepsalo, že disponoval mužskou i ženskou myslí? Jak na tom byl se vztahem k přírodě, k Bohu?

Leonardo pro mě představuje maximální rozvinutí tzv. *zdravého rozumu* – vyspělého, leč speciálně neškoleného mozku. Jak se věda vyvíjela a rozdělovala do oborů až úzkých specializací, osobnosti leonardovského záběru mizely (asi poslední z top kategorie byl Alexander Humboldt, + 1859) a nastupovali *odborníci*. Proces *expertifikace vědy* urychlily objevy teorie relativity a kvantové teorie, které už jsou značně neintuitivní a vyžadují specifický talent i školení.

Nástupem 20. století se tedy cesty věd založených na logice a věd, postavených spíše na výkladu, definitivně rozešly.

Počítákové a povidákové si přestali rozumět. Skončila první etapa vztahu přírodovědy a duchovnědy – *život pospolu* (s relativně vysokým společným jmenovatelem obou říší) – a převládla etapa druhá – *život vedle sebe* (s průnikem patřičně nižším).

Sedmého května 1959 se na univerzitě v Cambridgi konala každoroční čestná Redeho přednáška. Jmenovala se *Dvě kultury* a její autor Charles Percy Snow v ní vyjádřil obavu, že většina jeho kolegů v oblasti *humanities* je vědecky negramotná a že většina jeho kolegů z ranku *science* se nestará o literaturu. Jako příklad uvedl, že přírodovědci jen s obtížemi zvládnou přečíst knihu od Dickense a většina humanitních profesorů zase neví, co je druhý termodynamický zákon. „A tak zatímco užasná budova moderní fyziky roste, většina nejchytřejších lidí světa jí rozumí asi natolik, nakolik by jí rozuměli naši neolitští předkové.“ Toto schizma prý způsobili ve 30. letech literáti, kteří se začali nazývat *intelektuály* a nenápadně si присvojili právo na výklad světa, jakkoli o jeho fyzickém fungování nevěděli zhora nic. Nu a vědátoři zase tvorbu krasoduchů považovali za žvanírnu a uzavřeli se na svém písčím měř a vah.

Lord Snow byl fyzik, badatel, vysokoškolský učitel, a zároveň psal romány, takže věděl, o čem mluví. Navíc ho hnětlo, že existence dvou oddělených kultur brání efektivnímu řešení problémů. Proto doufal, že časem bariéra mezi nimi padne, a do druhého knižního vydání své přednášky v roce 1963 přidal úvahu o brzkém zrodu *kultury třetí*, která propast neporozumění mezi oběma intelektuálními živly překlene a přenesse toto blahodárné propojení i do veřejnosti.

Jaký je stav dnes? Starý CPS by se divil. Navzdory úsilí vědeckých spisovatelů coby reprezentantů třetí kultury se Snowovy dvě kultury nejenže mijejí dál, ale ony se s vývojem dál štěpí, takže už si ve vědě pomalu nerozumí ani matematik s matematikem atd. Společný jmenovatel všech těch vědeckých mini-kultur je takřka zanedbatelný.

Však nedosti. Kromě úzké obce vědců coby do frakcí rozseparovaných dárců nových idejí je tu ještě jejich příjemce – veřejnost. A ta se mění jakbysmet. Jednak se neustále vyvíjí koncept všelidských demokracií, lidských práv a svobod, který uměle dělá každého důležitějším, než opravdu je, ale především je tu cosi, o čem snilek Snow neměl ponětí a co mění lidi takřka před očima – internet a s ním spříazená média, sítě, bubliny... Je-li odborník „člověk, který ví čím dál víc o předmětu čím dál omezenějším, takže nakonec ví všechno o ničím“, pak jeho odpovídajícím komplementem se stává

„člověk, který ví stále méně o stále více předmětech, takže nakonec neví nic o všem“. Tento povrchní, netrpělivý, sebestředný a netolerantní konzument zábavy a zboží, jedinec s nepatrným, změně vzdorujícím společným jmenovatelem lidství, vzývá jen svoje oblíbené „pravdy“, zatímco většina reálných problémů ho mýjí. Ke změně životního stylu směrem k šetrnosti ho rozumně přesvědčit nelze. Pohybujeme se tedy v prostoru vymezeném *nadrobno nasekanou vědeckou kulturou*, užitečnou svými myšlenkami, a jakousi novou, „*digitálně upravenou občanskou kulturou*, vlivnou počtem členů, ale víceméně sterilní. Přitom doba houstne globálními výzvami, jejichž řešení vyžaduje určité širší vědomí souvislostí, jakož i silný pocit spolitosti, ano, co nejvyšší společnou základnu všech lidí!

Dnešní stav „před bouří“ je v civilizaci založené na přírodním výběru asi v určité etapě vývoje zákonitý. Parafrázováno s mistrem Leonardem: „Toto je obraz pokroku; každý nový užitek vyvolává větší nový problém.“ Jak dlouho ještě to může takhle fungovat? Nechci malovat čerta na zeď, ale návrat „k jeskyním“ možná není až tak vzdálený, jak se od našich kompiků zdá.

František Houdek



## Časem s vědou - červen

### ● velkých činech vědy a techniky

Transmutace (česky přeměna) byla jedním z hlavních cílů středověkých alchymistů. Ti pomocí pomyslného kamene mudrců chtěli transmutovat obyčejné kovy, hlavně rtuť a olovo, ve zlato. Samozřejmě se jim to nikdy nepodařilo, proto se uchýlovali k trikům. Někteří z chemiků se později bavili pokusy tyto alchymistické eskamotáže vysvětlit a reprodukovat. Samozřejmě v přesvědčení, že transmutovat jeden prvek v druhý nelze jinak než podfukem. Dokud nepřišel Ernest Rutherford.

Tento všeobecně uznávaný zakladatel jaderné fyziky původem z Nového Zélandu napřed v roce 1911 – to působil na univerzitě v Manchesteru – vytvořil tzv. planetární model atomu: Kolem rozměrově nepatrného, velmi hmotného jádra obíhají v prostupné „prázdnotě“ lehounké elektrony obdobně jako planety kolem Slunce. Nu a potom zkoušel, co se stane, když se s takovým jádrem čelně sráží částice alfa. Rozbije se zasažený atom, nebo se jenom odpálí, jako když se sráží dvě kulečnickové koule?

Ozařoval tedy pomocí radia (silného zdroje částic alfa) různé plyny: vodík, oxid uhličitý, kyslík, vzduch. A i když pravděpodobnost čelní srážky byla za jeho experimentálních podmínek prapapravá, v tom kvantu přítomných atomů se to tu a tam podařilo. Ale – zvláštní věc! – ozařovaný vzduch, a to i po naprostém vyčištění od vodních par, naprosto nepochopitelně vydával rychlá vodíková jádra, tedy protony! Vzduch se skládá především z dusíku, kyslíku a trochy toho oxidu uhličitého. Poslední dva jmenované plyny už ozařovány byly a žádnou vodíkovou úrodu nevykazovaly. Zbývá tedy dusík. Opravdu, ukázalo se, že radiem ozařovaný samotný dusík je ještě bohatším zdrojem protonů než vzduch.

To už naplno zuřila první světová válka. Když někdy k jejímu konci jakýs důstojník vytkl Rutherfordovi pozdní příchod na schůzi jedné vojenské komise, dočkal se hlášky: „Klídek!... Dělam zrovna nadějně pokusy s rozbíjením atomu. Jestli se to podaří, bude to důležitější než celá ta vaše válka...“

Nakonec milému badateli nezbylo než uznat, že zdrojem oněch nevysvětlitelných protonů je sám ozařovaný dusík. Když pak ve Wilsonově mlžné komoře (která zviditelňuje dráhu mikročástic kondenzační stopou obdobně jako atmosféra dráhu vysoko letících letadel) změřil délku stopy zasaženého, tedy nárazem odmrštěného dusíku, nemohl se dopočítat. Stopa byla kratší, než vyplývalo z teorie. Připomínala spíš dráhu stejným způsobem odraženého kyslíku – ten má o něco kratší stopu než dusík, poněvadž těžší jádro.

První písemný záznam o přeměně dusíku v kyslík pochází z listopadu 1917.

V červnu 1919 vědecký měsíčník *The London, Edinburgh and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science*, zkráceně *Philmag*, přináší soubor čtyř Rutherfordových prací pod společným titulem *Srážka alfa částic s lehkými atomy*. V části čtvrté, nazvané *Nepravidelný jev v dusíku*, autor dochází k závěru, že dusík přímo trefený částicí alfa dává kyslík a proton:  $^{14}\text{N} + ^4\text{He} = ^{17}\text{O} + ^1\text{H}$ .

Možnost umělých jaderných reakcí otevřela vědě novou cestu, jejímiž milníky byly například objev umělé radioaktivity

(1934 Joliot-Curieovi), objev štěpení uranu (1939 Hahn), konstrukce prvního jaderného reaktoru (1942 Fermi) a výbuch první jaderné bomby (1945 Oppenheimer a spol.)

A jak je to s tím dávným alchymistickým snem o získávání zlata z nějakého méně vzácného kovu? Než to vědci dokázali, několikrát se spálili. Tady už nešlo o podvod, jak tomu bývalo u alchymistů, nýbrž o zmylenou (pravda, snad trochu vyvolanou zbožným přáním). Například v létě 1924 středoškolský profesor fotochemie Adolf Miethe zveřejnil v časopise *Die Na-*

*turwissenschaften* sdělení, že několik desítek hodin trvajícím působením napětí 170 voltů ve rtuťové výbojce získal ze rtuťového zlata. Tento postup si spolu s kolegou už předtím nechal patentovat. Zpráva byla přijata rozporuplně; skeptici argumentovali, že žádné dostupné elektrické napětí na případnou transmutaci – spontánní či umělou – nestačí.

Časopis *Scientific American* potom nechal Mietheho tvrzení nezávisle prověřit. Žádné zlato nenašel, to, které detekovali Němci, muselo být ve stopách přimíšeno ve výchozích materiálech. Vzhledem ke značné podobnosti obou atomových jader, uvedl časopis, však není vyloučeno, že kýžené změny by snad šlo dosáhnout nějakou jinou, dosud neobjevenou či nevytvořenou fyzikální procedurou.

Nu, dnes v jaderných reaktorech či urychlovačích částic dokážeme připravit tisíce všelikých nuklidů, radioaktivních i stabilních. Pro zlato ze rtuťového se nabízejí nejméně dva způsoby, jednak ozařování přírodního izotopu rtuť 198 tvrdým zářením gama za vzniku protonu:  $^{198}\text{Hg}^{80}(\gamma, p) ^{197}\text{Au}^{79}$ , nebo dvojitě ostřelováním vzácnějšího přírodního izotopu rtuť 196 neutrony:  $^{196}\text{Hg}^{80}(n, \gamma) ^{197}\text{Hg}^{80}$  s následnou přeměnou jádra rtuť 197 elektronovým zachytem probíhající s poločasem 2,7 dne:  $^{197}\text{Hg}^{80} + e^- (\text{EC}) ^{197}\text{Au}^{79}$ .

Všechny metody však mají jednu vadu, zlato vzniká tak nicotně malounko a náklady na jeho „výrobu“ jsou tak vysoké, že se to hned o mnoho řádů nevyplácí... **František Houdek**





## Křídla slávy

### Třeštění letitého popularizátora 88

Dne 20. června 1819 připlouvá z Ameriky do Liverpoolu třicetimetrový trojstěžník Savannah. Jeho příjezd se neobešel bez vzrušení. Když se blížil k irským břehům, hlásila pobřežní hlídka, že loď hoří. Valil se z ní totiž hustý dým... Nakonec se ukázalo, že Savannah – jako první loď v dějinách – se napříč oceánem vydala s parním pohonem. Pravda, ten z necelých třiceti dní přeplavby pracoval jen asi 80 hodin, uhlí i polena totiž brzy došly, a tak pohon obstaral vítr. Na okázalý finiš pak posádka přiložila do kotle zbytnou část paluby a nábytku.

Premiéra Savannah ukázala, že tehdejší lodi nejsou dost prostorné, aby vedle nákladu a velkého parostroje pojmuly i dostatečné množství vody do kotle a paliva pod kotel, a že kola se pro pohon na moři nehodí, poněvadž při nárazech vln a kolébání trupu zabírají proměnlivě, čímž celé soustrojí trpí. (A pokud nefungují, nehybné koleso brzdi pohyb lodi pod plachtami, takže na Savannah museli ponořené lopatky na většinu cesty odmontovat.) Potrvá ještě dvacet let, než se na pouť mezi Evropou a Amerikou vydají objemnější lodi vrtulové, s úspěšnějším parním strojem, posléze i celokovové. Teprve potom může začít pravidelná transatlantická paroplavba.

Sto let po Savannah, 14. června 1919 po poledni místního času startuje z východokanadského ostrova New Foundland dvoumotorový dvojplošník Vickers Vimy. Veden pilotem Johnem Alcockem a navigátorem Arthurem Whitten-Brownem, nese 3800 litrů benzínu (což na přelet nestačí, příspěv musí vítr). Nazítří k deváté ráno – po 16,5 hodinách – stroj přistane v západním Irsku. A svět se dozví podrobnosti: Po startu se ukáže, že nefunguje společné napájení vysíláčky, interkomu a vytápění obleků; aviatci jsou odříznuti od sebe i od světa a je jim zima. Při průletu bouří s nimi jednou vichr smýkl až k hladině, vyvázli o chlup. Zažili liják, kroupy, sněžení. Výkon motorů vážně oslabovala námraza. (Traduje se, že navigátor vylezl za letu z kokpitu na křídla a ručně oškrabával karburátory od ledu.) Přistávají u rozhlasové stanice v Clifdenu, přičemž se nabourají do plotu.

Odměnou je jim vedle slávy cena deseti tisíc liber za první nonstop přelet Atlantiku, kterou už před válkou vypsál britský deník *Daily Mail*.

Dvacet let poté, 28. června 1939, americká společnost Pan American Airways zahajuje jako první na světě pravidelnou osobní leteckou dopravu přes Atlantik.

Jestliže lodní vrtule zrychlila cestu mezi Starým a Novým světem řekněme dvakrát, pak vrtule letadel ji zrychlila ještě dvacetkrát. Ne však zadarmo. Proč?

Z lidského pohledu, neúčinnější udržitelnou formu práce

na Zemi vykonává živá síla. Tu příroda stačí bez problémů obnovovat a její odpad absorbovat. Všechny ostatní procesy jsou méně účinné a špinavější. Příroda se vyrovná i s občasným běsněním žilvů (sil neživých). Ohledně umělých energetických procesů – čím dál od spontánních biologických dějů se nacházejí, tím mocnější a obdivuhodnější možná jsou, ale zároveň životu škodlivější.

V době prvních letadel se příroda jevila nevyčerpatelná a prostředí pro odpad bezedné; mohlo se spalovat, exhalovat, rámusit bez omezení. Jenže potom nastoupila zlomoc jevu, kterému říkám „můžu, tedy chci“.

Věda s technikou nám nabízí možnost. Samotná možnost je čistá, takřka nevinná. Lze ji přece odmítnout... Jenže my si tu možnost ze zvědavosti zkusíme, postupně oblíbíme, začalkulujeme do svých příštích plánů a učiníme z ní *nutnost*. Proč cestovat pomaleji (úsporněji), když *můžeme* bez námahy zrychlit, abychom si potom v „ušetřeném“ čase (o který jsme v konečném důsledku připravili své bližní v budoucnosti) hráli s mobilem? Došlo to tak daleko, že když své *můžu* nevyužijeme, trpíme pocitem ztráty...

Dokud nebyly známy širší souvislosti, dalo se to pochopit. Pokračujeme-li ale „na plný plyn“ i tehdy, je-li kapacita prostředí zcela zjevně překračována, prodali jsme budoucnost za pohodlí (přijde mi to, jako když domorodci prodávali svoji zemi za hrst korálků). Snad některé z nás v duchu občas napadne alespoň trochu zabrdit, jenže ono už to nejde. Jako když si šlehne drogu – napřed si libujeme, nakonec jenom předcházíme trýznivému absťáku.

Obrazně řečeno: Kam se dřív chodilo, tam se teď jezdí. Kam se jezdilo, tam se teď létá. Každý den na Zemi vzletne 120 000 letadel. Bez kolika z nich bychom se dokázali obejít? Zažil jsem, jak jeden náš badatel nedávno prohodil: „Zítřka letím na skok do Ameriky udělat experiment.“ Na otázku, jak často to dělá, odpověděl: „Několikrát do roka...“ Americký environmentalista Dennis Meadows na návštěvě Česka před lety zase konstatoval: „Moje žena pěstuje zeleninu bez použití chemikálií, topíme dřevem, které vypěstují. Množství ropy, které jsem tím za deset let ušetřil, jsem ale spálil během svého letu před oceán do Prahy.“

Ať chceme nebo ne, nejeden vynález se pasážováním skrze lidskou národu stane životu nepřátelským. Před sto lety jsme to nevěděli, teď už ano. Přesto vyvíjíme ještě rychlejší (a nešetrnější) suborbitální transatlantickou dopravu...

František Houdek



## Poslední Avengers smiřují sci-fi a fantasy a svět bílého muže s tím dnešním

Avengers: Endgame naplnil očekávání tvůrců a stal se zřejmě nejnavštěvovanějším filmem historie. Že bude na tuto pozici aspirovat, bylo jasné. Jasně je i to, že to bude tím pádem nejpianější filmové dílo poslední doby. Dílo, kde jsou v sázce stovky milionů dolarů, vybroušený klenot filmové produkce, nejnadějnější koncový produkt jednoho z nejrozvinutějších průmyslů na této planetě. Zkrátka něco jako klonovaná ovce.

Film bezprostředně navazuje na Avengers: Infinity War. Je to opravdu jeden příběh rozseknutý lusknutím prstu na dvě poloviny, stejně jako toto lusknutí rozdělilo na konci Infinity War všechny živé bytosti na dvě části – jedna polovina pak vmžiku zanikla.



V době, kdy si diváci zvykli na quality TV ságy, v nichž je filmový příběh rozvíjen v řadě o mnoha hodinách, je logické, ba nutné, aby na to reagoval i film a nabídl podobně „dlouhé divání“. Komiksový svět ze studia Marvel je ostatně tak nabobtnalý, že se ani do žádného krátkého příběhu nevejde. Dřívější marvelovské filmy se obvykle věnovaly jedné hrdinské postavě či skupině postav, nanejvýš kombinaci dvou skupin. Divák ale přímo zbožňuje tzv. crossovery, prahne po tom vidět na jednom plátně a v jednom příběhu interakci rozdílných hrdinů, které již má zažité z dřívějších děl. Filmaři tuto touhu vyslyšeli a do gigantického závěru filmové série vtěsnali maximální počet marvelovských postav. Uřídit je tak, aby se na každou nějakým způsobem dostalo, aby se v šíleném ději prosadila a neztratila svou osobitost, to vyžadovalo skutečné scenáristické mistrovství.

Cenou za to je, že se zejména v bojových scénách, na které je bohatší Infinity War, věci odehrávají tak rychlým tempem, že mozek běžného diváka ani nemůže stihnout vše pochytil a zpracovat. Možná i to je jakási nová fáze filmařiny zaměřené pro spíše mladší než starší publikum.

Dalším výrazným rysem Infinity War byl exces. Všeho je tu prostě moc. Moc postav, moc děje, moc efektů, moc akce, moc rozličných galaktických ras. Jako byste rozřízli vizuální roh hojnosti a všechno myslitelné se sypalo ven. U tohoto filmu to působí téměř halucinačním dojmem – proud divoké vizuality

a akce vás úplně pohltí, rychlost dění vyšroubuje mozkovou aktivitu na maximum a tělo spolu s myslí zažívá stav blízký vjemovému šoku.

Zatímco Infinity War byl soustředěný na jednu dlouhou akci, v níž generál Thanos (jméno odkazující na boha smrti Thana) sbírá jeden po druhém magické kameny pro ovládnutí vesmíru, Endgame se rozpadá jakoby do několika trochu odlišných filmů.

První část by se dala označit za entropicko-existenciální drama. Zachycuje okamžiky šoku, kdy půlka všech lidí na planetě prostě zmizí. Lidská civilizace tento šok neustála a téměř se zhroutila. Mnoho lidí včetně některých superhrdinů z Aven-

gers ztratilo smysl života a nevidí žádnou budoucnost. Symbolickou rekvizitou pro tuto část je kniha povídek The Terminal Beach od J. G. Ballarda, britského autora science fiction, který je typický svým melancholickým líčením zániku civilizace. (Do knihy je pohroužený správce skladiště, kde se objeví Ant-Man.) Generál Thanos mezitím odejde do ústraní na opuštěnou planetu a pověsí dočasně svou zbroj na hřebík. Podobá se tak plukovníku Kurtzovi z Coppolova slavného filmu Apokalypsa, který – podobně jako jedna

z Ballardových povídek – naopak odkazuje na knihu Josepha Conrada Srdce temnoty. Citace kultovního kulturního díla pro intelektuály? Odškrtnuto!

Tento motiv má ještě jednu rovinu – religiální. Připomíná totiž téma série knižních bestsellerů Left Behind, z nichž první byl před pěti lety zfilmován jako Naposledí osudu. Pojednává o eschatologickém pojetí biblického motivu, podle nějž bude lidstvo Bohem „probráno“, část spasena a vyzvednuta do nebes, zatímco ti ostatní jsou ponecháni na zemi jako nějaké boží odpadky.

Následuje pasáž, kdy se hrdinové vzchopí, protože jim věda nabídne řešení zoufalé situace: vrátit se časem zpět a zabránit holokaustu vesmírných rozměrů. Skutečně se zmocní okované rukavice se všemi kameny, ale akce neunikne Thanosovi v minulosti a proletí časovou dírou o pár let vpřed, aby špinavou práci dodělal a pro jistotu zničil úplně celý vesmír. Prostřední pasáž je plná humoru kontrastujícího se smutkem začátku. Hrdinové na třech různých misích potkávají své vlastní předky nebo přímo svá vlastní já a celou dobu stojí jednou nohou v časovém paradoxu, který by celou misi zhatil.

Tvůrci totiž sáhli po variantě cestování v čase, podle níž změna v minulosti nezmění budoucnost, ale založí pouze novou časovou linii. V této části nacházíme množství odkazů na jiná díla popkultury a sci-fi zvlášť. Je zvláštní, když si superhrdinové z jakési paralelní Země při vysvětlování vypomáhají od-

kazem na film *Návrat do budoucnosti*. V podstatě je to náznak dalšího crossoveru, byť jen myšlenkového. Když hrdinové jednoho fikčního světa citují jiný fikční svět, dodává jim to vlastně jakési zdání větší autenticity. Jako by se stavěli na roveň nám, divákům.

Ale můžeme se na to dívat i jinak: že hrdinové naopak přijí-  
mají svou fikčnost, dokonce že jsou opatrní na pravidla káno-  
nu v žánru, jež zastupují. Je to něco jako kdyby hrdinové de-  
tektivky tušili, že jsou hrdiny detektivky a připomínali si  
pravidla tohoto žánru.

Poslední část pak podle očekávání představuje finální bit-  
vu, jakousi válku všech válek na konci času. Ta je v jednom  
okamžiku kuriózně pojata jako – utkání v americkém fotbalu.  
Míčem je Thanosova rukavice, hráči pak jednotliví Avengers,  
kteří prchají po bitevním poli a přehazují si „míč“ v soustředě-  
ném tahu na branku. To je americké jádro vřavy, které potěší  
srdíčko patriota. Jinak nám ale tato poslední válka, v níž se  
sejdou všechny dosud jednající postavy i světy, představuje ja-  
kousi velkou syntézu mytologií člověka. Jako v nějakém romá-  
nu od Neila Gaimana se tu setkává svět severským mýtů s af-  
rofuturismem, taoismem s futuristickým technooptimismem,  
středověká magie s jakýmsi zeleným ekoaktivismem.

Zajímavé je, jak tvůrci přistoupili k narovnávání „příběhu bí-  
lého muže“, který je v dnešní době kulturně nepřijatelný. Co  
ale dělat, když původní komiksy jsou opravdu soustředěné ko-  
lem bílých chlapů, byť s různými variacemi? Prostě tak, že se  
symbolicky minoritám „předá žezlo“. Závěrečnou etapu finální

bitvy berou do rukou ženy. Kapitán America jako nejtypičtější  
přežitek zastaralé středostavovské většinové kultury si to mu-  
sí odpracovat hned nadvakrát: poprvé když ve filmu působí ja-  
ko kouč anonymní skupiny gayů, kterým se ztratil partner,  
podruhé když předává svůj štít Afroameričanovi, neboť takový  
trumf v bílé ruce je již neudržitelný. Nejvíce si ale u ochránců  
rovnosti šplhne Thor. Ten předá svou říši ženě a  
Afroameričance zároveň, takže dvě mouchy jednou ranou  
kladivem.

Film můžeme také považovat jako nabídnutou ruku ke  
smířlivé syntéze mezi sci-fi a fantasy. Oba žánry jsou v těchto  
dvou filmech natolik promíseny, až si vzpomeneme na Clarke-  
ovo pravidlo, že dostatečně pokročilá technologie je k neroze-  
znání od magie. Ostatně, kvantová fyzika „vysvětluje“ zde  
cestu časem, se všemi svými paradoxy a jevy odporujícími  
zdravému rozumu, opravdu aspoň na první pohled čirou magií.

Jestli je vše v pohybu, čáry a věda se slévají v jedno a svět  
možná končí, jaký existuje záchytný bod? Tvůrci filmu mají  
jasno. Starý dobrý humanismus, ale humanismus krátkého do-  
sahu. Je až zarážející, jak často dají hrdinové přednost osobní  
emoci před šancí zachránit lidstvo, jak často chybují. Ale kdy-  
by to neudělali, přestali by být lidmi. A kdyby přestali být lidmi,  
ztratili by kontakt s divákem, který svým zájmem jako nějaký  
účastný bůh pomohl tento celý svět vytvořit a udržet při životě.

Ivan Adamovič

*Poprvé publikováno v Deníku N.*

## Zápis z Jarní Porady Čs. Fandomu v ČR, 27. 4. 2019

Program porady byl jednohlasně schválen.

Byla přednesena zpráva o činnosti Rady a jejích členů od  
Jarní porady 2018. Zástupci klubů přednesli zprávy klubů o  
činnosti. Jarní porada proběhne v sobotu 25. 4. 2020, opět v  
Březové nad Svitavou.

Kontrola splnění podmínek členství klubů a zpráva o pre-  
zenci: členy Fandomu je 17 klubů, 9 klubů přítomno. Porada je  
usnášeníschopná. Úkoly z Jarní porady a společné porady na  
Fenixconu 2018 byly splněny.

Výroční zpráva Fandomu za rok 2018 je rozpracována, po  
doplnění ji Pavel Mikuláščík předloží ke schválení Radě.

Jiřina Vorlová informovala Poradu o průběhu CKČ 2019.  
Porotci hodnotí celkem 33 mikropovídek, 41 krátkých poví-  
dek, 40 povídek a 17 novel. Od podzimu přebere Pavel Miko-  
láščík část činnosti administrátora CKČ od Jiřiny Vorlové.

Ceny ESFSF: Eurocon proběhne v Belfastu 22. – 24. 8.  
2019 v Belfastu. Návrhy na ocenění: výtvarník: Pavel Čech, ča-  
sopis XB-1, nakladatel: Brokilon, promotér: Václav Pravda, pře-  
kladatel: Pavel Kotrle, cena Chrysalis (dříve Encouragement  
Award): Kristýna Sněgoňová.

Ceny Mlok a Ludvík:

Kandidáti na cenu Mlok: Miro Páříčka, Lubomír Záborský,  
Václav Pravda. Hlasování o cenu Mlok bude dokončeno na po-  
radě Čs. Fandomu v SR na Vartovce, hlasování a vyhlášení  
výsledků zajistí Petr Holan.

Kandidáti na cenu Ludvík: kolektiv organizátorů Parconu  
2018 v Bílovci, nakladatelství Fortna, David Macháček. Cenu  
Ludvík získal kolektiv organizátorů Parconu 2018 v Bílovci,  
návrh získal 5 hlasů. Pro nakladatelství Fortna byly 3 hlasy,  
David Macháček získal 1 hlas.

Parcon 2019: on-line je možné pouze rezervovat a zaplatit  
nocleh. Prodej vstupenek a placení účastnického poplatku bu-  
de pouze na místě v prezenci. Adresa webových stránek je  
www.bbcon.sk. Proběhlo hlasování o Parconu 2020. Jedno-  
myslně byla potvrzena kandidatura Fenixconu 2020 (9-0-0).

K Parconu 2021 zatím nebyla přijata žádná kandidatura.

Zdeněk Rampas informoval o stavu a vývoji Akademie  
SFFH. Agendy Akademie byly předány novému týmu. Nepoda-  
řilo se pokračovat v úspěšné spolupráci se Světem knihy, ter-  
mín a místo vyhlašování cen Akademie zatím nebyly určeny.

V různém Josefu Vašát navrhl, aby v publikaci Mlok jako vý-  
stupu z CKČ byl připomenut Karel Čapek formou citátu.

Úkoly: Dokončení výroční zprávy Fandomu za rok 2018:  
Pavel Mikuláščík, Zdeněk Rampas, termín do konce května.  
Výběr citátů z díla Karla Čapka pro uveřejnění v Mlokově (cca  
10 citátů k dalšímu výběru): Josef Vašát, termín do konce  
května. Finalizace zápisu z Jarní porady: Petr Holan, termín do  
konce května.

Zapsal: Petr Holan. Ověřil: Zdeněk Rampas.

V Březové nad Svitavou, 27. 4. 2019



## BBcon/Parcon 2019 – festival fanúšikov sci-fi, fantasy, hororu, filmu, hier a technológií už 19. – 20. 7. 2019

Klub priateľov vedy, prognostiky a vedeckej fantastiky Banská Bystrica (KPVPVF BB) v spolupráci s Mestom Banská Bystrica vás pozýva na festival fanúšikov sci-fi, fantasy, hororu, filmu, hier a technológií BBcon spolu s Parconom 2019, ktorý bude v Banskej Bystrici znova po 25 rokoch. Podujatie sa bude konať v termíne **19.-20.7.2019** v priestoroch **Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica** (FF UMB BB). Keďže minulo-ročné priestory FF UMB BB budú práve v tom čase rekonštruované, bude k dispozícii už len veľká aula v budove fakulty a neďaleko cez cestu budú program a predajné stánky umiestnené do ďalších priestorov, ktoré tiež patria FF. Tieto priestory sa nachádzajú priamo v budove internátov, takže to budú mať účastníci na ubytovanie skutočne blízko. Vo veľkej aule sa bude odohrávať hlavná parconová línia a v spomenutých ďalších priestoroch dve zvyšné programové línie a sprievodný program. Podujatie je vhodné aj pre rodiny s deťmi.

Hlavnou atrakciou BBconu/Parconu 2019 bude legendárny **DeLorean DMC-12**, ktorý bol v podstate treťou hlavnou postavou v trilógii *Back to the Future*. Počas conu bude vystavený v exteriéri.

Hlavná parconová línia a dve súběžné programové línie ponúknu od piatku do soboty množstvo prednášok, tvorivých pracovných stretnutí, workshopov, besied, krstov kníh a zábavného programu z oblasti sci-fi a fantasy literatúry, hororu, vedy, televíznej a filmovej produkcie, histórie, ako aj nových technológií a hier. Postarajú sa o to významní slovenskí, ale aj zahraniční spisovatelia a hostia, vydavatelia (napr. Artis Omnis), vedeckí pracovníci, profesionáli z praxe a nadšenci širokého spektra záujmov a osobností zo slovenského a českého sci-fi fandomu. Tešiť sa môžete napr. na **Františka Kotletu**, **Juraja Červenáka**, **Jana Kotouča**, **Alexandru Pavelkovú**, **Martínu Pilcerovú**, **Líviu Hlavačkovú**, **Ondreja Herca**, **Marka E. Pochu**, **Juraja Maxona**, **Františku Vrbenskú** a iných. V sobotu podvečer bude parconová línia obohatená o známy stand-up **Comedy Dungeon**, ktorí v Banskej Bystrici vystúpia prvýkrát. Nasledovať bude tradičné vyhlásenie výsledkov literárnej súťaže **Ceny Karla Čapka**, ako aj vyhodnotenie výsledkov výtvarnej súťaže **Svet na tvoj obraz** a udeľovanie fan-domových cien.

Účastníci môžu tráviť čas vo foyeri budovy internátov, kde sa budú nachádzať rôzne stánky predajcov kníh, komiksov, figúrok, umeleckých diel v Artist Alley a merchu (Nekonečno.sk, jikomiks, Hramelot, a i.). Tiež sa môžu zahrať počítačové a konzolové hry, alebo sa ponoriť do sveta 360-stupňovej pohybovej VR platformy od spoločnosti **ProGamingShop**. Hráčov stolových doskových a kartových hier od **iHRsko.sk** čaká samostatný vyhradený priestor. Veľkí aj malí nadšenci si môžu maľovať figúrky s tímom **Warp Hammer**. Účasť prisľúbilo aj **Retro Consoles Collection** Prievidza a **OZ Vedecká hračka** so zameraním

sa na detských návštevníkov. Súčasťou bude tiež výstava obrazov od **Martiny Pilcerovej** a **Juraja Maxona**. Vybavujeme ďalšiu atrakciu – mobilné planetárium.

Unikátom aktuálneho ročníka bude Európsky šampionát **Dungeon & Dragons miniatures 2019**. Ide o turnaj vo figúrkach D&D s medzinárodnou účasťou (CZ, UK, IT, NL, USA) podľa pravidiel DDMGUILD.org. Turnaje sa usporadúvajú každoročne od roku 2005 po vybraných mestách Európy.

Sprievodný satelitný program je pripravovaný v spolupráci s Amfiteátrom v BB, kde sa budú vo večerných hodinách premietiť všetky tri diely kultového filmu **Back to the Future**. Tiež môžu navštíviť Hvezdáreň v Banskej Bystrici na Vartovke (piatok aj sobota). Na obidve miesta majú účastníci vstup v rámci vstupného na con!

Organizátori pozývajú všetkých účastníkov na večernú piatkovú **párty** s programom a sobotňajšiu párty. Občerstvenie v areáli počas celej akcie je zabezpečené. Ako bolo spomenuté, ubytovanie za veľmi priaznivé ceny sa nachádza priamo na mieste. Izby sú zrekonštruované a poskytujú všetok potrebný komfort. Na ubytovanie je potrebné sa nahlásiť cez stránku [www.bbcon.sk](http://www.bbcon.sk). Pre účastníkov z ČR je pripravený samostatný bankový účet na úhradu ubytovania. **Vstup sa platí na mieste.**

Na programe a pozitívnych prekvapeniach stále pracujeme. Viac aktualizovaných informácií k podujatiu BBcon/Parcon 2019 budeme uverejňovať na: <https://www.bbcon.sk/> / <https://www.facebook.com/kpvpvf/>

Zmena programu vyhradená!

### NON FICTION

Yens Wahlgren

## Stopařův průvodce po galaxii jazyků

Fantastická lingvistika od Tolkiena po Klingony

Kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem. Nebo také elfem či mimozemšťanem. Yens Wahlgren se v jedinečné knize zabývá takovými lingvistickými fenomény, jaké představují seriály *Star Trek* a *Hra o trůny*. Ve více než steh jazykových portrétech nabízí strhující pouť napříč historií, od záhadného spisu svaté Hildegardy z 12. století až po newspeak Orwellovy dystopie 1984 a řeč Burgessova Mechanického pomeranče.



Yens Wahlgren (1968) je švédský xenolinguista, expert na umělé jazyky, a spisovatel. V současnosti působí na univerzitě v Lundu, kde v roce 2004 obhájil svou práci *Klingonština jako lingvistický kapitál*, jež je považována za zásadní dílo oboru. Wahlgren zkoumá jazyky neexistujících zemí, mytologické jazyky a jazyky paralelních světů.

Paseka, Praha 2019, přeložila Olga Bažantová, 260 str., 329 Kč